

BACHELOROPLEIDINGEN
WIJSBEGEERTE
WIJSBEGEERTE VAN EEN BEPAALD
WETENSCHAPSGBIED

MASTEROPLEIDING
FILOSOFIE

FACULTEIT DER WIJSBEGEERTE
ERASMUS UNIVERSITY ROTTERDAM

QANU
Catharijnesingel 56
PO Box 8035
3503 RA Utrecht
The Netherlands

Telefoon: +31 (0) 30 230 3100
E-mail: support@qanu.nl
Internet: www.qanu.nl

Projectnummer: Q0645

© 2018 QANU

Tekst en cijfermateriaal uit deze uitgave mogen, na toestemming van QANU en voorzien van bronvermelding, door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze dan ook, worden overgenomen.

INHOUDSOPGAVE

RAPPORT OVER DE BACHEROPLEIDINGEN WIJSBEGEERTE EN WIJSBEGEERTE VAN EEN WETENSCHAPSGBIED EN DE MASTEROPLEIDING PHILOSOPHY VAN DE ERASMUS UNIVERSITY ROTTERDAM	5
ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE OPLEIDINGEN.....	5
ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE INSTELLING	6
SAMENSTELLING VAN HET PANEL.....	6
WERKWIJZE VAN HET PANEL	6
SAMENVATTEND OORDEEL VAN HET PANEL.....	9
BEHANDELING VAN DE STANDAARDEN UIT HET BEOORDELINGSKADER VOOR DE BEPERKTE OPLEIDINGSBEOORDELING	14
BIJLAGEN	33
BIJLAGE 1: CURRICULA VITAE VAN DE PANELLEDEN	35
BIJLAGE 2: DOMEINSPECIFIEK REFERENTIEKADER.....	36
BIJLAGE 3: BEOOGDE EINDKWALIFICATIES.....	42
BIJLAGE 4: OVERZICHT VAN DE PROGRAMMA'S.....	45
BIJLAGE 5: BEZOEKPROGRAMMA	50
BIJLAGE 6: BESTUDEERDE EINDWERKEN EN DOCUMENTEN	52
BIJLAGE 7: VERSLAG VAN HET ONTWIKKELGESPREK (LOSSE BIJLAGE)	53

Dit rapport is vastgesteld op 12 april 2018

RAPPORT OVER DE BACHEROPLEIDINGEN WIJSBEGEERTE EN WIJSBEGEERTE VAN EEN WETENSCHAPSGBIED EN DE MASTEROPLEIDING PHILOSOPHY VAN DE ERASMUS UNIVERSITY ROTTERDAM

Dit rapport volgt het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO (d.d. september 2016).

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE OPLEIDINGEN

Bacheloropleiding Wijsbegeerte

Naam van de opleiding:	Wijsbegeerte
CROHO-nummer:	56081
Niveau van de opleiding:	bachelor
Oriëntatie van de opleiding:	academisch
Aantal studiepunten:	180 EC
Afstudeerrichtingen:	-
Locatie(s):	Rotterdam
Variant(en):	voltijd, deeltijd
Onderwijstaal:	Nederlands
Vervaldatum accreditatie:	31/12/2018

Bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied

Naam van de opleiding:	Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied
CROHO-nummer:	57084
Niveau van de opleiding:	bachelor
Oriëntatie van de opleiding:	academisch
Aantal studiepunten:	90 EC
Afstudeerrichtingen:	-
Locatie:	Rotterdam
Variant(en):	voltijd
Onderwijstaal:	Engels
Vervaldatum accreditatie:	31/12/2018

Masteropleiding Philosophy

Naam van de opleiding:	Philosophy
CROHO-nummer:	60822
Niveau van de opleiding:	master
Oriëntatie van de opleiding:	academisch
Aantal studiepunten:	60 EC
Afstudeerrichtingen:	Continental Philosophy and its History (CPH) Politics, Philosophy and Economics (PPE)
Locatie:	Rotterdam
Variant(en):	voltijd
Onderwijstaal:	Engels
Vervaldatum accreditatie:	31/12/2018

Het bezoek van het visitatiepanel Wijsbegeerte aan de Faculteit der Wijsbegeerte van de Erasmus University Rotterdam vond plaats op zes en zeven november 2017.

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE INSTELLING

Naam van de instelling:	Erasmus University Rotterdam
Status van de instelling:	bekostigde instelling
Resultaat instellingstoets:	positief

SAMENSTELLING VAN HET PANEL

De NVAO heeft op 17 februari 2017 ingestemd met de samenstelling van het panel. Het panel dat de bacheloropleidingen Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied en de masteropleiding Philosophy beoordeelde bestond uit:

- Prof. dr. M.J.B. (Martin) Stokhof, Hoogleraar taalfilosofie Universiteit van Amsterdam (voorzitter);
- Prof. dr. H.H.A. (Bert) van den Brink, Dean University College Roosevelt & hoogleraar filosofie Universiteit Utrecht;
- Prof. dr. J.P. (Jan) Opsomer, Hoogleraar KU Leuven, Director De Wulf-Mansion Centre;
- Prof. dr. S. (Sigrid) Sterckx, Hoogleraar Ethiek Universiteit Gent; permanent research associate, Centre for Health, Law, and Emerging Technologies van de University of Oxford;
- N.W. (Natascha) Rietdijk BA, Research master student Philosophy, Universiteit Utrecht (studentlid).

Het panel werd ondersteund door Dr. Erwin van Rijswoud, die optrad als secretaris.

De curricula vitae van de panelleden zijn opgenomen in Bijlage 1.

WERKWIJZE VAN HET PANEL

Vorbereidingen op clusterniveau

In de periode van maart tot en met december 2017 is het visitatiecluster Wijsbegeerte beoordeeld. Het cluster bestaat uit 24 te beoordelen opleidingen aan negen universiteiten. Het voltallige panel bestaat uit de hieronder genoemde deskundigen. In principe namen allen deel aan de visitaties, tenzij dit vanwege de vereiste onafhankelijkheid of beperkte beschikbaarheid niet mogelijk was.

- Prof. dr. M.J.B. (Martin) Stokhof, Hoogleraar taalfilosofie Universiteit van Amsterdam (voorzitter);
- Prof. dr. H.H.A. (Bert) van den Brink, Dean University College Roosevelt & hoogleraar filosofie Universiteit Utrecht;
- Prof. dr. J.P. (Jan) Opsomer, Hoogleraar KU Leuven, Director De Wulf-Mansion Centre;
- Prof. dr. S. (Sigrid) Sterckx, Hoogleraar Ethiek Universiteit Gent; permanent research associate, Centre for Health, Law, and Emerging Technologies van de University of Oxford;
- N.W. (Natascha) Rietdijk BA, Research master student Philosophy, Universiteit Utrecht (studentlid);
- L. (Lydia) Baan Hofman MA, alumna Academische Lerarenopleiding in Filosofie, Tilburg University (studentlid).

Dr. Erwin van Rijswoud is projectmanager voor het gehele cluster en secretaris voor de bezoeken aan de Universiteit Utrecht, de Universiteit van Amsterdam en de Erasmus University Rotterdam. Voor de overige bezoeken is dr. Barbara van Balen secretaris.

Het cluster Wijsbegeerte is beoordeeld volgens het NVAO beoordelingskader 2016. Omdat dit beoordelingskader meer vrijheden geeft aan de te beoordelen opleidingen voor de invulling van het zelfevaluatie-rapport (verder: ZER) zijn er in een vroeg stadium op clusterniveau afspraken gemaakt

over de inhoud van het ZER, de bijlagen en het studenten/opleidingscommissiehoofdstuk. Er zijn ook afspraken gemaakt over de inrichting van het ontwikkelgesprek. Om dit gesprek niet te laten interfereren met de beoordelingstaak van het panel is overeengekomen dat het tijdens het bezoek wordt gepland, maar pas gevoerd wordt nadat de beraadslagingen over de beoordeling zijn afgerond. Met deze afspraken hebben alle opleidingen op onderling consistente en toch ook eigen wijze invulling gegeven aan het NVAO beoordelingskader 2016.

Op 27 januari 2017 heeft het panel een startvergadering gehouden. Daarin is de opdracht aan het visitatiepanel, de werkwijze voor de hele visitatie en de werkwijze per bezoek besproken. Tevens is het beoordelingskader doorgenomen en is afgesproken om na de eerste vier visitatiebezoeken met het voltallige panel en de secretarissen een ijkingsoverleg te houden om consistentie in de oordeelsvorming te bewaken. Daarnaast vond er tussen de twee betrokken secretarissen ijkingsplaats na afloop van ieder visitatiebezoek. Wanneer de projectleider zelf niet secretaris was tijdens een visitatie sloot deze bij de slotvergadering aan om de consistentie in de oordeelsvorming tussen opleidingen te bevorderen.

Vorbereidingen per instelling

Ter voorbereiding op de visitatie heeft iedere de staf van iedere opleiding een zelfevaluatie-rapport geschreven. Daarnaast is door de opleiding een passend aantal eindwerken (afhankelijk van het aantal te beoordelen opleidingen) en beoordelingsformulieren ter beschikking gesteld aan het panel, alsook de cursusdossiers van geselecteerde vakken. In overleg met de voorzitter heeft de secretaris een afgewogen selectie van de eindwerken gemaakt uit het overzicht van afstudeerders van de laatste twee volledige academische jaren. Het overzicht van de bestudeerde eindwerken staat in bijlage 6. Na een controle op volledigheid zijn het ZER, de eindwerken en de geselecteerde vakken aan het panel ter beschikking gesteld. Voorafgaand aan het bezoek hebben de panelleden hun vragen en kritische lezingen van dit materiaal met elkaar gedeeld en de gesprekken voorbereid.

Bezoek

De secretaris heeft in overleg met de opleiding en voorzitter een bezoekprogramma opgesteld, waarbij de opleiding zelf verantwoordelijk was voor de selectie van de gesprekspartners. Voorzien was in een tweedaags visitatiebezoek, waarbij het panel zou spreken met formeel en inhoudelijk verantwoordelijken, studenten, alumni, docenten en met de opleidings- en examencommissies van beide opleidingen. Het panel bood studenten en docenten tevens de mogelijkheid om (buiten de geplande gesprekken om) informeel met het panel te spreken tijdens een open spreekuur.

Rapportage

De secretaris heeft een eerste concept van het rapport opgesteld. Daarna heeft een collega van de QANU een collegiale toets uitgevoerd. Vervolgens is het aan de voorzitter en het panel gestuurd.

Nadat de inhoud en de oordelen met het voltallige panel zijn vastgesteld, heeft de instelling het rapport ontvangen om het te controleren op feitelijke onjuistheden. In overleg met de voorzitter heeft de secretaris de opmerkingen van de instelling verwerkt en het rapport afgerond. De rapportage is vervolgens aan de instelling toegezonden, samen met een afzonderlijk verslag van het ontwikkelgesprek.

Definitie oordelen

In overeenstemming met het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO heeft het panel de volgende definities voor de beoordeling van de afzonderlijke standaarden en de opleiding als geheel gehanteerd:

Basiskwaliteit

De kwaliteit die in internationaal perspectief redelijkerwijs mag worden verwacht van een Associate Degree-programma, bachelor- of masteropleiding binnen het hoger onderwijs.

Onvoldoende

De opleiding voldoet niet aan de basiskwaliteit en vertoont tekortkomingen op meer aspecten.

Voldoende

De opleiding voldoet over de volle breedte van de standaard aan de basiskwaliteit.

Goed

De opleiding steekt systematisch uit boven de basiskwaliteit.

Excellent

De opleiding steekt systematisch ver uit boven de basiskwaliteit en geldt als een internationaal voorbeeld.

SAMENVATTEND OORDEEL VAN HET PANEL

Het panel beoordeelt de Standaarden uit het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling als volgt:

Bacheloropleiding Wijsbegeerte

Standaard 1

De reguliere bacheloropleiding Wijsbegeerte profileert zich als een opleiding in de moderne wijsbegeerte, met een duidelijke koppeling tussen het onderzoek van de staf en de inhoud van het onderwijsprofiel. Dit profiel is vertaald in beoogde leerresultaten per studiejaar. Deze zijn qua niveau en oriëntatie van voldoende niveau en sluiten aan bij het beroepenveld dan wel een vervolgopleiding in de filosofie. Wel zijn sommige beoogde leerresultaten, zoals het kunnen schrijven van een (Engelstalig) filosofisch artikel, behoorlijk ambitieus. Deze passen beter bij een masteropleiding.

Het panel vindt het daarnaast van grote waarde dat studenten ook geschoold worden in de bredere stromingen van de filosofie, zoals theoretische filosofie en praktische filosofie. Het zou naar mening van het panel goed zijn wanneer kennis van deze stromingen explicieter wordt benoemd in de beoogde leerresultaten en daarmee in het curriculum.

Standaard 2

Het curriculum voor de bachelor bestaat een gezamenlijk programma met historische en thematische vakken. Daaronder vallen een minor van 15 EC, die buiten de Faculteit gevolgd moet worden, en een thesis (11,25 EC). Het onderwijs bestaat uit hoorcolleges en werkcolleges. Die zijn facultatief voor de deeltijdstudenten, maar deze participeren desondanks veel in de werkcolleges.

De twee in dit rapport besproken bacheloropleidingen delen een deel van het curriculum (de zogenoemde multivalentie). Daarom zijn de hoorcolleges in de avonduren. Dit wordt door de voltijd- of deeltijdstudenten niet als een nadeel ervaren. De staf is zeer bekwaam en creëert een stimulerende onderwijsleeromgeving. De opleidingscommissie houdt goed zicht op de onderwijskwaliteit. Omdat de respons op onderwijsbeoordelingen via Evasys laag is, loopt nu een pilot met Evalytics. De eerste resultaten zien er bemoedigend uit.

Het panel heeft enkele aandachtspunten. Het eerste is dat er veel gewicht gegeven wordt aan hoorcolleges als onderwijsvorm, terwijl het goed zou zijn als er meer uitgebreide schrijftrainingen en -opdrachten in het onderwijs komen. Nu gebeurt dat te weinig, ook gezien de eindwerken van de studenten. Het tweede is dat er een lijst met boektitels gebruikt wordt voor de thesis. Het panel vindt het stimulerender voor de ontwikkeling van de studenten wanneer deze hun eigen onderwerp en vraagstelling uitwerken en daar hun thesis op baseren, in plaats van dat ze een thesis schrijven over een boek waar ze bovendien geen duidelijke vraagstelling bij hebben. Met zo'n opzet dreigen theses boekbespreking-achtige eindwerken te worden, zoals het panel heeft moeten constateren.

Standaard 3

De Faculteit heeft het afgelopen jaar veel werk gemaakt van het toetsbeleid en de examencommissie vervult hier een belangrijke rol in. Zo zijn er een toetsmatrijs en een toetsvisie. Daarin werken ze uit welke eindtermen in welke mate aan bod komen in de afzonderlijke cursussen en benoemen ze de verschillende toetsvormen per cursus. Helaas hebben veel cursussen bij de bacheloropleiding een omvang van maar 3,75 EC. Daardoor is er slechts één toetsmoment per cursus mogelijk en zijn schrijfopdrachten van beperkte omvang. Dit wordt geïllustreerd door het toetsplan. Ook wordt er veel getoetst door middel van een schriftelijk tentamen. Het zou goed zijn wanneer er meer variatie in toetsvormen komt, met meer toetsmomenten en langere schrijfopdrachten. Los van deze verbeterpunten is de toetsing verder adequaat en op orde.

De examencommissie vervult haar rol naar behoren, ontwikkelt ondersteunend materiaal voor docenten en voert een controle uit op individuele theses. Het is wenselijk dat de commissie ook

cohortgewijze screenings uitvoert, dat de rubrics voor de beoordeling van de eindwerkstukken nauwgezetter worden gedefinieerd en dat er aandacht blijft voor de kritische afstand tussen de examencommissie en de rest van de staf.

Standaard 4

Studenten hebben in hun eindwerken en de wijze waarop ze in hun vervolgopleiding functioneren laten zien dat ze de eindtermen van de opleiding hebben behaald. Het panel is wel van mening dat de beoordeling soms wat te hoog is en dat er met meer structurering en andere begeleiding meer oorspronkelijk filosofisch werk van een hoger niveau te behalen is. Het afschaffen van de titellijst voor thesisonderwerpen en het strakker organiseren van het thesistrject (met als richtlijn een haalbare onderzoeksvraag) zijn daar belangrijke stappen in.

Standaard 1: Beoogde leerresultaten	voldoende
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoende
Standaard 3: Toetsing	voldoende
Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten	voldoende
Algemeen eindoordeel	voldoende

Bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied

Standaard 1

De bacheloropleiding Double Degree (verder: bachelor DD) bestaat voor 90 EC uit filosofieonderwijs en voor 90 EC uit vrijstellingen voor onderwijs dat in de hoofdopleiding is gevolgd. De eindtermen van de bachelor DD zijn ingedeeld volgens de Dublin Descriptoren en kunnen aansluiten op alle hoofdopleidingen binnen de EUR. Met deze eindtermen maakt de opleiding naar mening van het panel voldoende duidelijk hoe de integratie tussen de hoofdopleiding en de wijsbegeerte gestalte dient te krijgen. Ook deze eindtermen zijn naar mening van het panel van voldoende niveau en oriëntatie. Ze sluiten aan bij het brede werkveld dat studenten via hun hoofdopleiding zullen betreden.

Standaard 2

Studenten die het eerste jaar van hun hoofdopleiding hebben voltooid, kunnen instromen in de bachelor DD. Het DD-programma trekt sinds de herziening grote aantallen studenten; enerzijds studenten die in aanvulling op hun hoofdstudie brede filosofische kennis willen opdoen, anderzijds studenten die verdieping zoeken binnen hun oorspronkelijke vakgebied. Voor DD-studenten zijn de hoor- en werkcolleges niet verplicht, al gebeurt het frequent dat DD-studenten hoorcolleges bijwonen en deelnemen aan de facultatieve werkgroepen, gericht op de DD-studenten. Ook staan hun hiertoe voldoende werkgroepen en tutoeren ter beschikking. Voor het lezen van teksten wordt schriftelijk begeleiding geboden in de vorm van leeswijzers. Tentamens worden gegeven op basis van de hoorcolleges en de literatuur.

Het panel acht de rol van werkcolleges in de bachelor DD en het deeltijdprogramma Wijsbegeerte al met al te marginaal. Studenten missen daardoor een belangrijk deel van hun leertraject in filosofische vaardigheden, naast generieke academische vaardigheden. Ook is het een tekortkoming dat niet alle hoofdopleidingen een passend bachelortraject 'Philosophy of an EUR discipline' kennen. Er zijn wel dergelijke cursussen, maar sommigen zijn erg generiek, bijvoorbeeld voor veel disciplines in de sociale- en geesteswetenschappen tegelijk. Andere hebben een beperkte omvang of worden niet door de Faculteit der Filosofie aangeboden. Het voor deze opleidingen unieke aanbod Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied is daarmee volgens het panel te beperkt. Ook is voor cursussen die niet door de Faculteit der Filosofie worden verzorgd niet duidelijk hoe de controle op kwaliteit en inhoudelijk afstemming op de eindtermen plaatsvindt.

Mogelijk ondervinden sommige DD-studenten agendaproblemen bij het afstemmen van hun hoofdopleiding met de tijden waarop de werkgroepen gegeven worden. Het panel dringt bij de universiteit aan hier een passende oplossing voor te vinden.

Een groot punt van zorg is de begeleiding van de bachelorthesis. Docenten geven veel ruimte voor persoonlijke keuzes en het persoonlijk denkproces van studenten, maar voeden hen volgens het panel te weinig op met academische standaarden, zoals het afbakenen en uitwerken van een duidelijke vraagstelling, het raadplegen van secundaire literatuur en het toewerken naar een heldere conclusie. Ook is er te veel vrijheid in de onderwerpkeuze, waardoor studenten in principe niet hoeven te voldoen aan de eindterm c. van attitude en vaardigheden: "Het kunnen uitvoeren van een beknopt literatuur- en afstudeeronderzoek en het kunnen schrijven van een korte thesis binnen de wijsbegeerte van het betreffende wetenschapsgebied". Dit zijn voor het panel zwaarwegende tekortkomingen van de onderwijsleeromgeving.

Tot slot deelt het panel de zorg van de Faculteit dat door de groei van de bachelor DD en het natuurlijk verloop van de staf er tijdig nieuw stafleden aangesteld moeten worden om aan de groeiende onderwijslast het hoofd te kunnen bieden. Het panel ziet tot haar tevredenheid dat dit aspect de nodige bestuurlijke aandacht krijgt.

Standaard 3

De Faculteit heeft het afgelopen jaar veel werk gemaakt van het toetsbeleid en de examencommissie vervult hier een belangrijke rol in. Zo zijn er een toetsmatrijs en een toetsvisie. Daarin werken ze uit welke eindtermen in welke mate aan bod komen in de afzonderlijke cursussen en benoemen ze de verschillende toetsvormen per cursus. Helaas hebben veel cursussen bij de bacheloropleiding een omvang van maar 3,75 EC. Daardoor is er slechts één toetsmoment per cursus mogelijk en zijn schrijfp opdrachten van beperkte omvang. Dit wordt geïllustreerd door het toetsplan. Ook wordt er nogal veel getoetst door middel van een schriftelijk tentamen, met name in de bachelor DD. Het zou goed zijn wanneer er veel variatie in toetsvormen komt, met meer toetsmomenten en langere schrijfp opdrachten. Los van deze verbeterpunten is de toetsing verder adequaat en op orde.

De examencommissie vervult haar rol naar behoren, ontwikkelt ondersteunend materiaal voor docenten en voert een controle uit op individuele theses. Het is wenselijk dat de commissie ook cohortgewijze screenings uitvoert, dat de rubrics voor de beoordeling van de eindwerkstukken nauwgezet worden gedefinieerd en dat er aandacht blijft voor de kritische afstand tussen de examencommissie en de rest van de staf.

Standaard 4

De eindwerken van de bachelor DD zijn van voldoende niveau en de alumni met wie het panel gesproken heeft, laten zien dat deze opleiding hun een goede basis geeft om in de hoofdopleiding verder te gaan met de wijsgerige aspecten van de hoofddiscipline. In aanvulling op dat wat al onder Standaard 2 is verwoord, benadrukt het panel dat alle theses weliswaar van voldoende wijsgerig niveau waren, maar dat er te veel variatie zat in de mate waarin de hoofdopleiding gekoppeld wordt aan een wijsgerig onderzoek; de theses toonden soms een gebrek aan creativiteit en kritisch-reflectief vermogen. Dit is naar indruk van het panel een resultante van de grote vrijheid die DD-studenten krijgen in het formuleren van een thesisonderwerp. In die zin is het vooral een probleem dat tot de onderwijsleeromgeving behoort.

Standaard 1: Beoogde leerresultaten	voldoende
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	onvoldoende
Standaard 3: Toetsing	voldoende
Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten	voldoende
Algemeen eindoordeel	voldoende

Standaard 1

Vanuit de behoefte aan een duidelijkere profilering en consolidering zijn de drie voorgaande masteropleidingen omgevormd tot deze ene opleiding. Daarbij is ook gekozen voor een Engelstalig curriculum dat aansluit bij de diverse instroom vanuit de bacheloropleidingen en dat past bij de onderzoeksprogramma's van de Faculteit. Het zwaartepunt van de masteropleiding Philosophy ligt bij twee tracks: Continental Philosophy and its History (verder: CPH) en Philosophy, Politics and Economics (verder: PPE). De kennisdoelen van de beoogde leerresultaten zijn breed in de basis en sluiten aan bij de twee tracks. Naast een basis in de systematische wijsbegeerte, geschiedenis van de wijsbegeerte en contemporaine wijsbegeerte zal de student na het voltooien van de opleiding diepgaande kennis hebben op het gebied van de gevolgde track. Het panel waardeert deze duidelijke oriëntatie op de maatschappelijk dimensie van wijsgerige vraagstukken en de wijze waarop deze via de twee tracks vorm krijgt.

Standaard 2

De twee tracks CPH en PPE bestaan uit drie blokken van 7,5 EC, waarbij het eerste blok bestaat uit twee verplichte startcursussen, voor ieder profiel één. Studenten ronden de opleiding af met een thesis van 18,75 EC, waarin ze worden gesteund door een thesistract.

Een belangrijke en zwaarwegende tekortkoming van de masteropleiding is dat de inhoud van de PPE-track niet aansluit bij wat ze beoogt. PPE is een internationaal bekend concept voor een onderwijsprogramma waarin filosofie, politieke wetenschappen en economie geïntegreerd aangeboden worden. De tweede P van dit profiel is in het programma niet duidelijk en expliciet aanwezig en wordt ook niet gedragen door staf met passende expertise. In dit opzicht voldoet de onderwijsleeromgeving voor deze master niet aan de basiskwaliteit die ervan verwacht mag worden gezien de naamgeving en ambities. Misleidend, volgens het panel, maar ook volgens studenten die in deze track geïnteresseerd waren. In het licht daarvan dient de Faculteit een keuze te maken: of een andere naamgeving kiezen, zodanig dat duidelijk is dat het om politieke *filosofie* gaat, of staf met een primaire expertise in de politieke wetenschappen expliciet betrekken bij de inrichting van dit programma.

Daarnaast vindt het panel het belangrijk dat er in de master meer aandacht is voor arbeidsmarktorientatie en dat er voldoende analytische filosofie en logica in de masteropleiding zit.

Standaard 3

De Faculteit heeft het afgelopen jaar veel werk gemaakt van het toetsbeleid en de examencommissie vervult hier een belangrijke rol in. Zo zijn er een toetsmatrijs en een toetsvisie. Daarin werken ze uit welke eindtermen in welke mate aan bod komen in de afzonderlijke cursussen en benoemen ze de verschillende toetsvormen per cursus.

De examencommissie vervult haar rol naar behoren, ontwikkelt ondersteunend materiaal voor docenten en voert een controle uit op individuele theses. Het is wenselijk dat de commissie ook cohortgewijze screenings uitvoert, dat de rubrics voor de beoordeling van de eindwerkstukken nauwgezet worden gedefinieerd en dat er aandacht blijft voor de kritische afstand tussen de examencommissie en de rest van de staf.

Standaard 4

Bij de beoordeling van de eindwerken van de masteropleiding wijsbegeerte heeft het panel geen theses gezien die ten onrechte als voldoende zijn beoordeeld. De studenten laten zien dat ze de eindtermen hebben behaald. Wel zou het panel sommige theses wat lager hebben beoordeeld dan nu het geval is. Alumni van deze opleiding komen in een vrij breed werkveld terecht en hebben ook aangegeven dat deze opleiding hun een goede basis geeft voor hun loopbaan.

Studenten worden gestimuleerd door de mijlpalen voor het thesistraject en het panel is daar erg positief over. Een verbeterpunt, waar deze mijlpalen aan zouden kunnen bijdragen, betreft het structureren van de thesis: de sturing op een concrete onderzoeksvraag als basis voor de thesis mag sterker ingevuld worden. Dit kan de studenten (in alle drie de opleidingen) beter in staat stellen om een eigen onderwerp uit te diepen, daar de passende secundaire literatuur bij te selecteren en over het algemeen meer uit hun thesis te halen.

Standaard 1: Beoogde leerresultaten	voldoende
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	onvoldoende
Standaard 3: Toetsing	voldoende
Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten	voldoende
Algemeen eindoordeel	voldoende

De voorzitter en de secretaris van het panel verklaren hierbij dat alle panelleden kennis hebben genomen van dit rapport en instemmen met de hierin vastgestelde oordelen. Zij verklaren ook dat de beoordeling in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Datum: 12 april 2018

Prof. dr. Martin Stokhof

Dr. Erwin van Rijswoud

BEHANDELING VAN DE STANDAARDEN UIT HET BEOORDELINGSKADER VOOR DE BEPERKTE OPLEIDINGSBEOORDELING

Context

De in dit rapport behandelde opleidingen Wijsbegeerte en Filosofie zijn ingebed in de zelfstandige Faculteit der Wijsbegeerte binnen de Erasmus University Rotterdam. Derhalve zijn alle docenten die in de drie programma's een rol spelen hiervan afkomstig. Verder heeft de Faculteit ook een eigen examencommissie en opleidingscommissie en kent de Faculteit een onderzoeksinstituut. Naast de in dit rapport besproken opleidingen biedt de Faculteit ook de research master *Philosophy and Economics* aan.

De Faculteit wordt geleid door een vijfhoofdig bestuur. In 2016 is een interim-decaan aangesteld om nader te bezien hoe de wijsgerige discipline in de toekomst duurzaam verankerd kan worden binnen de Erasmus University Rotterdam. Ten tijde van het visitatiebezoek was dit project nog niet afgerond.

De afgelopen jaren is het bachelor- en masteronderwijs herzien, mede vanuit de behoefte aan verankering in de universiteit. De Nederlandstalige bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied is omgevormd tot een Engelstalige 'Double Degree'¹ en de roostering van deze opleiding is geharmoniseerd met de reguliere bachelor Wijsbegeerte (voltijd en deeltijd). Verder is de masteropleiding Philosophy (60 EC) herzien. De masteropleiding Filosofie (Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied) is inmiddels afgebouwd en hier wordt geen heraccreditatie voor aangevraagd. Het panel zal deze opleiding dan ook niet bespreken.

De Faculteit legt het zwaartepunt in haar bachelorcurriculum bij het programma Double Degree with Philosophy, bestemd voor studenten die hun eerste studie aan een van de andere Faculteiten van de EUR volgen. Om efficiëntieredenen is voor de bacheloropleidingen gekozen voor 'multivalentie': zo veel mogelijk bachelorcurricula zijn zo ingericht dat ze kunnen worden gevolgd door DD-, voltijd-, deeltijd- én minorstudenten.

Standaard 1: Beoogde leerresultaten

De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Toelichting:

De beoogde leerresultaten beschrijven aantoonbaar het niveau (associate degree, bachelor of master) zoals gedefinieerd in het Nederlands kwalificatieraamwerk en de oriëntatie (hbo of wo) van de opleiding. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die vanuit het regionale, het nationale en het internationale perspectief door het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding. Voor zover van toepassing zijn de beoogde leerresultaten tevens in overeenstemming met relevante wet- en regelgeving.

Bevindingen

De Faculteit der Wijsbegeerte van de Erasmus Universiteit heeft met ingang van het studiejaar 2015-2016 haar curriculum drastisch vernieuwd. Zij koos voor een thematisch vakkenaanbod dat de interesse van de studenten prikkelt. Uitgangspunten zijn:

- het onderwijs van de Faculteit is sterk betrokken bij andere disciplines;
- het onderwijs is onderzoek-gedreven; studenten worden actief betrokken bij het onderzoek van de academische staf;
- het onderwijs is maatschappelijk relevant.

¹ Het panel hanteert in dit rapport de op de EUR gebezigde naam Double Degree, maar beoordeelt deze opleiding als een bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied.

Volgens het ZER is het in het huidige tijdsgewricht belangrijk dat afgestudeerde academici in staat zijn om complexe problemen die voortkomen uit de maatschappelijke, economische en technologische ontwikkelingen, te conceptualiseren, te analyseren en waar mogelijk op te lossen vanuit verschillende invalshoeken. Om dit te bewerkstelligen heeft de Faculteit een dubbele missie: in het onderwijs wil ze niet alleen de actuele en relevante maatschappelijke vraagstukken behandelen, maar vanuit het klassieke academische Bildungsideaal studenten ook stimuleren zich verder te verdiepen en verbreden.

De bacheloropleidingen werken hieraan door vraagstukken en thema's aan de orde te stellen die voor studenten met verschillende wijsgerige bacheloropleidingen en in verschillende levensfasen relevant zijn. De opleidingen profileren zich hiermee als 'speciaal voor iedereen'. Dat wil aldus het ZER zeggen: "voltijdstudenten, studenten met een andere hoofdopleiding en deeltijdstudenten op een hoog academisch niveau onderwijs bieden in de wijsbegeerte: dat is naast het verrichten van onderzoek de kerntaak die onze wetenschappelijke staf zich stelt." Vanuit deze visie hebben de opleidingen de beoogde leerresultaten gedefinieerd waaraan studenten dienen te voldoen.

Bacheloropleiding Wijsbegeerte

De bacheloropleiding Wijsbegeerte wordt aangeboden als deeltijd- en voltijdvariant. De eindtermen voor het huidige curriculum zijn in die zin gewijzigd dat ze niet meer de indeling van de vier leerstoelgroepen als basis hebben, zoals voorheen het geval was.

De eindtermen zijn, op basis van het voltijdsprogramma, verdeeld over de drie studiejaar en bevatten naast globale inhoudelijke punten ook eindtermen die over de filosofische vaardigheden gaan. Zo is er aandacht voor het kunnen begrijpen en weergeven van verschillende filosofische posities, voor het doen van filosofisch onderzoek en voor de presentatievaardigheden (mondeling en schriftelijk). Door deze eindtermen sequentieel te maken, komen deze leerdoelen ieder jaar terug in een steeds grotere mate van complexiteit. Daarmee wordt niet alleen de doorgaande leerlijn van eindtermen gestimuleerd, maar is voor de student ook helder wat er in ieder studiejaar aan leerresultaten wordt nagestreefd. Deze beoogde leerresultaten zijn door de opleiding per studiejaar gekoppeld aan het Domeinspecifieke referentiekader. Via het Domeinspecifieke referentiekader zijn de eindtermen van de bacheloropleiding gerelateerd aan de Dublin Descriptoren.

Hoewel de eindtermen van voldoende niveau zijn en voldoen aan de eisen van het werkveld heeft het panel enkele opmerkingen. Zo stelt een van de eindtermen dat de student in het derde jaar een (Engelstalig) filosofisch artikel moet kunnen schrijven (eindterm bachelor jaar 3). Het panel denk dat dit wat hoog is gegrepen voor een bachelorstudent en beter past bij een masterstudent.

Daarnaast kunnen de eindtermen naar de mening van het panel inhoudelijk nog aanscherping gebruiken. Het is het panel opgevallen dat er een sterke focus ligt op moderne wijsbegeerte en wijsgerige antropologie, terwijl bijvoorbeeld oude geschiedenis, ethiek, logica en kentheorie minder aandacht krijgen. Ook wetenschapsfilosofie is minder in het onderwijs vertegenwoordigd. De Faculteit verklaart deze keuze deels vanuit de overtuiging dat moderne en mensgerichte vakken relevanter zijn voor de studenten en deels vanuit de belangstelling en onderzoeksexpertise van de docenten. Dit zijn legitieme overwegingen waarmee de opleiding zich duidelijk profileert. Tegelijkertijd vindt het panel het van grote waarde dat studenten ook geschoold worden in de bredere stromingen van de filosofie, zoals theoretische filosofie en praktische filosofie. Het zou naar mening van het panel goed zijn wanneer kennis van deze stromingen explicieter wordt benoemd in de beoogde leerresultaten en daarmee in het curriculum.

Bacheloropleiding Double Degree

De bacheloropleiding Double Degree (verder: bachelor DD) bestaat voor 90 EC uit filosofieonderwijs en voor 90 EC uit vrijstellingen voor onderwijs dat in de hoofdopleiding is gevolgd. In het ZER staat uitgelegd dat de eindtermen strikt genomen betrekking hebben op het filosofische deel, maar tevens

onlosmakelijk zijn verbonden met de eindtermen van de hoofdopleiding. De opleiding trekt een groot aantal studenten uit alle hoofdopleidingen van de EUR, van rechten tot geneeskunde.

De eindtermen van de bachelor DD zijn ingedeeld volgens de Dublin Descriptoren en kunnen aansluiten op alle hoofdopleidingen binnen de EUR. De koppeling tussen de hoofdopleiding en de opleiding wijsbegeerte is vervat in een aantal van deze eindtermen en de koppeling wordt zodoende goed gearticuleerd. Onder Vaardigheden en communicatie staat bijvoorbeeld: "c. Het kunnen uitvoeren van een beknopt literatuur- en afstudeeronderzoek en het kunnen schrijven van een korte thesis binnen de wijsbegeerte van het betreffende wetenschapsgebied". Ook definiëren de eindtermen duidelijk de relatie met het werkveld van de afgestudeerde (Vaardigheden en communicatie d.).

Met deze eindtermen maakt de opleiding naar mening van het panel voldoende duidelijk hoe de integratie tussen de hoofdopleiding en de wijsbegeerte gestalte dient te krijgen. Ook deze eindtermen zijn naar mening van het panel van voldoende niveau en oriëntatie. Ze sluiten aan bij het brede werkveld dat studenten via hun hoofdopleiding zullen betreden.

Masteropleiding Philosophy

Net als de bachelorcurricula is ook de masteropleiding Philosophy het resultaat van een recente curriculumherziening. Vanuit de behoefte aan een duidelijkere profilering en consolidering zijn drie bestaande masteropleidingen omgevormd tot deze ene opleiding. Daarbij is ook gekozen voor een Engelstalig curriculum, dat aansluit bij de diverse instroom vanuit de bacheloropleidingen en dat past bij de onderzoeksprogramma's van de Faculteit.

Het zwaartepunt van de masteropleiding Philosophy ligt bij twee tracks: Continental Philosophy and its History (verder: CPH) en Philosophy, Politics and Economics (verder: PPE). De CPH-track richt zich vanuit de continentale traditie op "de student die geïnteresseerd is in vraagstukken op het raakvlak van filosofie, technologie, politiek en (andere) geesteswetenschappen zoals geschiedenis, kunst en literatuur", aldus het ZER. PPE is vooral bedoeld voor studenten die zich in hun hoofdopleiding voorbereiden op een beroep bij de overheid of in het bedrijfsleven. Deze track biedt verdieping in beleidsmatige vraagstukken en een verruiming van de horizon in hedendaags-vergelijkende zin, maar stimuleert studenten om ook vanuit een historisch perspectief hedendaagse vraagstukken te benaderen.

De kennisdoelen van de beoogde leerresultaten zijn breed in de basis en sluiten aan bij de twee tracks. Naast een basis in de systematische wijsbegeerte, geschiedenis van de wijsbegeerte en contemporaine wijsbegeerte zal de student na het voltooien van de opleiding diepgaande kennis op het gebied van de gevolgde track hebben. Verder benadrukken de eindtermen het streven naar de ontwikkeling van een kritische academische attitude (eindterm Attitude a.), waarin studenten wijsgerige problemen in hun complexiteit kunnen doordenken en interpreteren (eindterm Toepassing a.). Ook is er een sterke koppeling met de maatschappij, bijvoorbeeld via eindterm Attitude c.: "Ontvankelijkheid voor de maatschappelijke relevantie van wijsgerige vraagstukken en de bereidheid de bestudeerde literatuur in dat licht te interpreteren (met het oog op de maatschappelijke en ethische verantwoordelijkheden die daaraan verbonden zijn)."

Het panel waardeert deze duidelijke oriëntatie op de maatschappelijk dimensie van wijsgerige vraagstukken en de wijze waarop deze via de twee tracks vorm krijgt. Dat de opleiding hiermee een onderscheidend profiel in het Nederlandse landschap van filosofieopleidingen inneemt, blijkt uit het gegeven dat hoewel het Domeinspecifieke referentiekader volledig wordt gedekt, de opleiding ook eindtermen heeft die buiten het referentiekader vallen (zoals Attitude b., "de bereidheid af te zien van voorbarige 'oplossingen' en indringend door te willen vragen, ook in onorthodoxe richtingen").

Overwegingen

Bacheloropleiding Wijsbegeerte

De bacheloropleiding wijsbegeerte en bacheloropleiding DD hebben een dubbele missie: enerzijds willen ze in het onderwijs de actuele en relevante maatschappelijke vraagstukken behandelen, anderzijds willen ze vanuit de klassieke academische missie studenten stimuleren zich verder te verdiepen en te verbreden.

Hoewel de eindtermen naar mening van het panel van voldoende niveau zijn en voldoen aan de eisen van het werkveld en het domeinspecifieke referentiekader, heeft het panel enkele opmerkingen. Zo stelt een van de eindtermen dat de student in het derde jaar een (Engelstalig) filosofisch artikel moet kunnen schrijven (eindterm bachelor jaar 3). Het panel denk dat dit wat hoog is gegrepen en beter past bij een masterstudent. Daarnaast kunnen de eindtermen naar mening van het panel inhoudelijk nog wat aanscherping gebruiken, met name in de kernthema's van de wijsbegeerte, zoals theoretische filosofie, ethiek en (antieke) geschiedenis.

Bacheloropleiding Double Degree

De bacheloropleiding Double Degree, ofwel Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied is bedoeld voor studenten die zich willen verdiepen in de wijsgerige aspecten van de hoofddiscipline. Met de eindtermen stelt de opleiding naar mening van het panel voldoende duidelijk hoe de integratie tussen de hoofdopleiding en de wijsbegeerte gestalte dient te krijgen. Ook deze eindtermen zijn naar mening van het panel van voldoende niveau en oriëntatie. Ze sluiten aan bij het brede werkveld dat studenten via hun hoofdopleiding zullen betreden en passen binnen het Domeinspecifieke referentiekader.

Masteropleiding Philosophy

De masteropleiding Philosophy voldoet eveneens aan het Domeinspecifieke referentiekader en is volgens het panel van voldoende niveau en oriëntatie. De opleiding richt zich duidelijk op maatschappelijke en hedendaagse aspecten, wat blijkt uit de profilering met Continental Philosophy and its History (CPH) en Philosophy, Politics and Economics (PPE). Met de profilering is de opleiding onderscheidend ten opzichte van andere Nederlandse masteropleidingen Philosophy.

Conclusie

Bacheloropleiding Wijsbegeerte: het panel beoordeelt Standaard 1 als 'voldoende'.

Bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied: het panel beoordeelt Standaard 1 als 'voldoende'.

Masteropleiding Philosophy: het panel beoordeelt Standaard 1 als 'voldoende'.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Toelichting:

De beoogde leerresultaten zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. Hierbij wordt rekening gehouden met de diversiteit van de toegelaten studenten. De docenten zijn zowel inhoudelijk als didactisch voldoende deskundig om de opleiding te verzorgen en geven begeleiding. De onderwijsleeromgeving bevordert dat studenten op actieve wijze deelnemen aan de vormgeving van het eigen leerproces (student-centred).

Bevindingen

In het onderwijsprogramma van de Rotterdamse Faculteit der Wijsbegeerte staan klassieke hoorcolleges centraal; de Faculteit beschouwt deze als haar *unique selling point*. Studenten waarderen deze onderwijsvorm en vinden de hoorcolleges inspirerend.

Naast het reguliere aanbod is er in het didactisch model van de opleidingen ruimte gemaakt voor vernieuwing en experiment. Onder de naam *flipping the classroom* worden voor sommige geavanceerde cursussen de hoorcolleges als online video aangeboden, terwijl de contacturen worden gebruikt voor verdieping van de collegestof, bijvoorbeeld door vragen te behandelen of te debatteren. Bij dit experiment, dat op zich interessant is en laat zien dat de opleidingen aan vernieuwing doen, gaan twee contacturen verloren (in plaats van een hoorcollege en twee werkcolleges is er een videocollege en één aanvullend verplicht werkcollege). Dit is in de ogen van het panel een verlies, aangezien het aantal contacturen in verhouding tot de lesstof toch al beperkt is.

Bacheloropleiding wijsbegeerte

Voltijd- en deeltijd-bachelorstudenten doorlopen een gezamenlijk verplicht programma van 180 EC, bestaande uit historische en thematische vakken en een minor van 15 EC die buiten de Faculteit wordt gevolgd. Om praktische redenen heeft de Faculteit gekozen voor een indeling van het onderwijsprogramma in korte blokken: de studenten volgen steeds gedurende vier weken twee vakken van ieder 3,75 EC. De contacturen per vak bestaan uit twee hoorcolleges van elk anderhalf uur en één werkcollege. De werkcolleges worden door de voltijdstudenten verplicht gevolgd, hoorcolleges zijn facultatief. Voor de deeltijdstudenten zijn zowel de hoor- als werkcolleges facultatief. In de praktijk volgen veel deeltijdstudenten de werkcolleges toch wel, maar soms laat hun agenda het niet toe, omdat ze de studie combineren met werk, gezin, pensioen enzovoort. De inhoud van de cursussen sluit goed aan op de thema's die de opleiding in de eindtermen heeft verwoord. In het derde bachelorjaar wordt de verplichte cursus 'Filosofen aan het werk' (1 EC) aangeboden, waarmee de studenten zich kunnen oriënteren op de arbeidsmarkt. Tijdens vijf maandelijkse bijeenkomsten vertellen alumni over hun ervaringen en geven zij tips.

Studenten ronden hun bacheloropleiding af met een thesis (11,25 EC). In principe is dit een kritische reflectie op een wijsgerig standaardwerk. De studenten krijgen hiertoe een lijst aangereikt met zo'n tachtig filosofische klassiekers, waaruit zij kunnen kiezen. Hoewel de studenten - zoals het panel tijdens gesprekken met de staf is verzekerd - niet verplicht zijn om zich bij de keuze van hun afstudeeronderwerp te beperken tot deze lijst, acht het panel het aanbieden van een lijst met voorgeselecteerde werken aan afstuderende bachelorstudenten toch een verkeerd signaal. Het is immers een academische uitdaging op zichzelf, en daarmee een waardevol onderdeel van de afstudeerexercitie, dat de studenten uitgedaagd worden om zélf op zoek te gaan naar een filosofisch thema dat hen persoonlijk inspireert en uitnodigt tot kritische reflectie. Het panel beveelt de Faculteit aan om, in plaats van te werken met een standaardlijst van boektitels, haar studenten te begeleiden bij het maken van een eigen keuze voor het afstudeeronderwerp, met een duidelijke vraagstelling.

Ongeveer twee derde van de hoorcolleges is exclusief voor de voltijd- en deeltijd-bachelorstudenten. Hier is de voertaal Nederlands. Eén derde van de hoor- en werkcolleges – de introductievakken – is

'multivalent': voltijds bachelorstudenten, deeltijd- en DD-studenten zitten gezamenlijk in de collegezaal. Met het oog op de DD-studenten is de voertaal dan Engels. De gedeelde hoorcolleges worden in de avonduren gegeven, de werkcolleges in de tweede helft van de middag voorafgaand aan het hoorcollege. Werkgroepen zijn soms gemengd, soms specifiek voor voltijd-, deeltijd- of DD-studenten. Het panel constateert dat de Faculteit voor elke cursus streeft naar een optimale indeling, omdat soms deeltijdstudenten en DD-studenten ook werkgroepen volgen. De voertaal in de werkcolleges is meestal Nederlands.

Schrijfvaardigheden komen, met name door de kleine cursusomvang, niet structureel aan bod in het bacheloronderwijs (inclusief bachelor DD). Door de indeling van het curriculum in korte blokken van vijf weken (inclusief tentamenperiode) is daarmee niet gegarandeerd dat de studenten voldoende training krijgen in het schrijven van filosofische essays die langer zijn dan anderhalf tot twee pagina's. Tijdens het locatiebezoek is bovendien gebleken dat relatief weinig studenten (bij een steekproef: 30 van de 200) na feedback een tweede versie schrijven van hun essay. Het panel heeft het gebrek aan training in schrijfvaardigheden besproken met de examencommissie en het onderwijsmanagement. Deze erkennen dat zij hierop strenger zouden kunnen toezien.

Bacheloropleiding Double Degree

Na een gerichte wervingscampagne hebben de studentenaantallen voor het DD-programma zich stormachtig ontwikkeld: direct in het eerste jaar zijn ze meer dan verdubbeld (ten opzichte van de studentenaantallen voor Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied het jaar daarvoor). In 2014-2015 namen 214 studenten deel aan het programma, in 2015/2016 is het aantal nog verder doorgroeid naar 234, ten opzichte van 24 voltijd- en 36 deeltijdstudenten. Om de sterke instroom het hoofd te kunnen bieden, heeft de Faculteit ouderejaarsstudenten als tutor getraind en ingeschakeld. Het DD-programma trekt twee typen studenten aan: studenten die in aanvulling op hun hoofdstudie brede filosofische kennis willen opdoen en studenten die verdieping zoeken binnen hun oorspronkelijke vakgebied. Om beide typen studenten – samen met voltijd- en deeltijdstudenten – te bedienen, wordt dus gewerkt met een multivalent programma.

Ingangseis voor het DD-programma is dat studenten het eerste jaar van hun hoofdopleiding hebben afgerond. In totaal beslaat het DD-curriculum 180 EC, waarbij vrijstelling wordt verleend voor 90 EC van de hoofdopleiding (60 EC voor bachelorjaar 1, 15 EC voor bachelorjaar 2 en 15 EC voor bachelorjaar 3). Het DD-curriculum bestaat dus feitelijk uit 90 EC filosofiecurcussen, inclusief een thesis van 11,25 EC. In het tweede bachelorjaar van de hoofdopleiding krijgt de student de mogelijkheid om te kiezen tussen twee leertrajecten, die volledig in de avonduren kunnen worden gevolgd. In leertraject A worden de hoofdopleiding en de wijsbegeerte grotendeels gescheiden door de studie jaren heen gevolgd, in leertraject B zijn deze twee veel meer gelijktijdig. De basis van de opleiding bestaat uit in totaal vier voorgeschreven inleidende colleges van elk 3,75 EC: 'The early enlightenment', 'Ecophilosophy', 'Eight contemporary challenges' en 'Thought experiments'. 15 EC is gewijd aan wetenschapsfilosofie ('Doing philosophy of science').

De Faculteit biedt bachelorvakken 'Philosophy of an EUR discipline' aan. Voor sommige disciplines is dat specifiek toegesneden op de hoofddiscipline, zoals in de economie. Maar bij veel van de disciplines in de sociale- en geesteswetenschappen is het aanbod erg generiek en/of beperkt. Zo zijn er twee cursussen (Theatre and plasticity of the human I en II), die voor vijf verschillende hoofdvakken wordt aangeboden. Sommige van deze hoofdvakken vullen dat aanbod aan met cursussen die niet direct wijsgerig van aard zijn. Daarnaast worden veel van deze cursussen niet door de Faculteit der Filosofie aangeboden, waardoor onduidelijk is hoe de Faculteit toezicht houdt op de kwaliteit en de aansluiting op de eindtermen.

Voor DD-studenten zijn hoor- en werkcolleges niet verplicht. Velen nemen echter gewoon deel aan de hoorcolleges en het gebeurt frequent dat DD-studenten deelnemen aan de werkgroepen van het voltijdsprogramma. Hiertoe staan hun hiertoe voldoende werkgroepen en tutoeren ter beschikking. Voor het lezen van teksten wordt schriftelijk begeleiding geboden in de vorm van leeswijzers. Tentamens worden gegeven op basis van de hoorcolleges en de literatuur.

Het panel acht de rol van werkcolleges in de bachelor DD en het deeltijdprogramma Wijsbegeerte al met al te marginaal. Ze zijn zowel voor DD- als voor deeltijdstudenten facultatief, maken geen onderdeel uit van de tentamenstof en zijn voor een deel van de studenten niet toegankelijk vanwege agendaproblemen. Het is duidelijk dat de huidige positionering van het DD-programma roostertechnische beperkingen met zich meebrengt. De dagen van de studenten zijn immers gereserveerd voor hun hoofdvak en de avonden zijn al bezet door hoorcolleges. Ook meent de Faculteit dat DD-studenten de werkcolleges wel kunnen missen. Deze beschouwt zij als ondersteunend; de DD-studenten worden reeds bij hun hoofdvak getraind in academische vaardigheden. Het panel stelt daarentegen dat studenten die de werkcolleges overslaan te weinig worden getraind in specifiek filosofische vaardigheden (naast meer generieke academische vaardigheden), zoals het mondeling of schriftelijk houden van een filosofisch betoog, het voeren van een debat met filosofische argumenten, het lezen van een filosofische tekst in zijn context. Het panel heeft zorgen over deze beperkingen van het DD-programma.

Een groot punt van zorg is de begeleiding bij afstudeerthesen in de bachelorfase, met name voor DD-studenten. Docenten geven studenten veel ruimte voor persoonlijke keuzes en het persoonlijk denkproces, maar voeden hen volgens het panel te weinig op met academische standaarden, zoals het afbakenen en uitwerken van een duidelijke vraagstelling, het raadplegen van secundaire literatuur en het toewerken naar een heldere conclusie. Dat is het panel opgevallen als kritisch punt bij de bestudering van de eindwerken. Ook is er te veel vrijheid in de onderwerpkeuze, waardoor studenten in principe niet hoeven te voldoen aan de eindterm c. van attitude en vaardigheden: "Het kunnen uitvoeren van een beknopt literatuur- en afstudeeronderzoek en het kunnen schrijven van een korte thesis binnen de wijsbegeerte van het betreffende wetenschapsgebied". Het panel vindt dat dit nauwlettender bewaakt moet worden.

Masteropleiding Philosophy

Evenals het bachelorprogramma heeft de Faculteit ook het masterprogramma vernieuwd, met ingang van het studiejaar 2016-2017. Er is gekozen voor een Engelstalig, interdisciplinair, thematisch geordend programma. Het is toegankelijk voor studenten die een bacheloropleiding filosofie hebben afgerond in Nederland, voor DD-studenten van de EUR en voor studenten met een passende bacheloropleiding uit het buitenland. Masterstudenten kunnen kiezen uit twee tracks: 'Continental Philosophy and its History' (verder: CPH) en 'Philosophy, Politics and Economics' (verder: PPE). Het laatste profiel is een opstapmogelijkheid voor studenten die willen doorstromen naar de researchmaster Philosophy and economics, verzorgd door het Erasmus Institute for Philosophy and Economics. Zoals hieronder uitgelegd zal worden, zijn er in de PPE-track serieuze tekortkomingen.

Beide mastertracks bestaan uit drie blokken van 7,5 EC plus een afstudeerthesis van 18,75 EC. In het eerste blok volgen alle studenten de startcursus van zowel het continentaal georiënteerde profiel ('Life, power and global technologies: (post)hermeneutical and critical perspectives') als het economisch georiënteerde profiel ('The politics of skepticism: relativism, fundamentalism and toleration'). In het tweede blok volgen de studenten óf twee cursussen van het ene óf twee cursussen van het andere profiel. In het eerste geval gaat het om 'Metaphysics in Spinoza and Leibniz' en 'Art theory and practice', in het tweede geval om 'Freedom and responsibility' en 'Welfare and cooperation'. In het derde blok stellen studenten een keuzepakket samen uit een totaalaanbod van zes cursussen. Als alternatief mogen ze ook een stage doen of niet-wijsgerige bijvakken volgen. In blok drie en vier bereiden de studenten hun masterthesis voor, volgens een afgebakend traject met vier mijlpalen ('milestones').

Het panel heeft met studenten, docenten en het opleidingsmanagement gesproken over de inhoud en naam van het PPE-profiel en heeft hier ernstige zorgen over. De naam 'Philosophy, Politics and Economics' is problematisch, aangezien de tweede P van dit profiel in het programma niet voldoende en niet expliciet aanwezig is. PPE is een internationaal bekend concept voor een onderwijsprogramma, waarin filosofie, politieke wetenschappen en economie geïntegreerd aangeboden worden. De Faculteit heeft op dit moment geen expertise in huis op het gebied van

filosofie van de politieke wetenschappen, noch heeft zij aansluiting gevonden bij een andere faculteit die wel over die expertise beschikt. Weliswaar komt politieke filosofie enigszins aan bod als onderdeel van thematische colleges, maar dit is in de ogen van het panel onvoldoende om de naam 'Philosophy, Politics and Economics' te rechtvaardigen. Dat is niet alleen de conclusie van het panel, maar ook van studenten die in deze track geïnteresseerd waren. In het licht daarvan dient de Faculteit een keuze te maken: of een andere naamgeving kiezen, zodanig dat duidelijk is dat het om politieke *filosofie* gaat, of staf met een primaire expertise in de politieke wetenschappen expliciet betrekken bij de inrichting van dit programma. Ook het ontbreken van het vak Logica in dit analytisch georiënteerde masterprofiel vindt het panel een hiaat.

Uit gesprekken met het Faculteitsbestuur is gebleken dat men zich in de genoemde hiaten kan herkennen, maar de risico's die de keuze voor de naam PPE met zich meebracht in het verleden anders heeft ingeschat. Evengoed is dit een zwaarwegend gebrek van de opleiding en het panel adviseert hier een passende wijziging in aan te brengen.

De bachelorstudenten worden met de cursus 'filosofen aan het werk' voorbereid op de arbeidsmarkt, een initiatief dat het panel toejuicht. Voor masterstudenten, die nog dichter bij de arbeidsmarkt staan, ontbreekt begeleiding bij oriëntatie op de arbeidsmarkt buiten de wetenschap – waar het overgrote deel van de masterstudenten terechtkomt. Het zou voor masterstudenten waardevol zijn wanneer de opleiding meer aandacht en training voor het arbeidsmarktperspectief van filosofen aanbiedt.

Opleidingscommissie

De Faculteit heeft de medezeggenschap over onderwijsaangelegenheden voor alle opleidingen belegd bij de opleidingscommissie, waarin zowel de staf als studenten vertegenwoordigd zijn. Voltijd-, deeltijd-, master- en DD-studenten hebben elk hun eigen 'ombudsstudent' die hun belangen behartigt. De commissie adviseert jaarlijks over de voorgestelde onderwijsprogramma's. Zij houdt toezicht op de onderwijsbeoordelingen en bewaakt de kwaliteit van het onderwijs. Ook bij de inrichting van het nieuwe programma heeft de onderwijscommissie gevraagd en ongevraagd advies gegeven. Hoewel de Faculteit een kleine, hechte gemeenschap is, hebben de leden van de onderwijscommissie in gesprekken met het panel aangegeven dat zij zich vrij voelen om kritisch te zijn. Naar de opleidingscommissie wordt goed geluisterd. Op haar initiatief is bijvoorbeeld een cursus aangepast die in de ogen van studenten filosofisch onvoldoende relevant was. Ook zijn docenten die het Engels minder goed beheersten bijgeschoold.

Evaluatie van onderwijs gebeurde vroeger schriftelijk na afloop van elke cursus, maar vindt nu plaats via Evasys. De respons is hierdoor laag, soms slechts 10 procent. Om een hogere respons te bereiken, neemt de Faculteit dan ook deel aan een pilot met Evalytics, waarmee evaluatievragen via telefoon of laptop beantwoord kunnen worden. De eerste uitkomsten van deze pilot ogen hoopvol en het panel heeft waardering voor de inzet van de Faculteit in dezen.

Staf

Het wetenschappelijk personeel is over het algemeen zeer ervaren en kundig. Een meerderheid van de docenten is meer dan tien jaar aan de Faculteit verbonden en vrijgesteld van het hebben van een basiskwalificatie onderwijs. Van de vijftientig aan de Faculteit verbonden docenten zijn er drie in het bezit van zo'n BKO, zeventien hebben een vrijstelling en vijf hebben er geen of zijn deze aan het verkrijgen.

De Faculteit heeft een rijke traditie van deelname aan het publieke debat, wat goed aansluit bij de ambitie van de Faculteit om maatschappelijk relevant filosofieonderwijs te geven. Docenten zetten de deur wijd open voor hun studenten en de verhoudingen zijn informeel. De studenten zijn hier zeer tevreden over, wat ook blijkt uit de Nederlandse Studentenenquête. In de Keuzegids Universiteiten krijgt de Rotterdamse filosofieopleiding het predicaat 'topopleiding'. Op de Faculteit hebben de studenten een eigen studieruimte ter beschikking. Deze voorziening wordt gewaardeerd; zij versterkt

het 'familiegevoel' en stelt studenten in staat om al studerende met elkaar over de stof van gedachten te wisselen.

Het panel onderkent de goede sfeer op de Faculteit en de waardering van studenten voor hun bevlogen docenten. Het panel ziet wel als risico – dat overigens ook door sommige alumni wordt gesignaleerd – dat de omvang van het docententeam te gering zal blijken als de grote toestroom van nieuwe DD-studenten de eindfase van de bachelor ingaat. Studenten hebben dan meer individuele begeleiding nodig en mogelijk kan een docententeam van de huidige omvang deze niet met voldoende kwaliteit bieden. Het panel beveelt de Faculteit en universiteit aan meer formatie te realiseren, waardoor de kwaliteit van de begeleiding op het gewenste peil kan worden gebracht. Het panel juicht het besluit van het college van bestuur van harte toe om de bachelor DD als reguliere bachelor te bekostigen. Zij beveelt de Faculteit aan deze ruimte – en ook toekomstige vacatures als gevolg van medewerkers die met pensioen gaan – te benutten om haar profiel te versterken als leverancier van een verdiepende filosofische opleiding in aanvulling op de diverse EUR-disciplines. Gelet op de eerder genoemde problemen bij PPE, doet de Faculteit er goed aan personeel te werven met een sterk profiel in de politieke wetenschappen.

Een toekomstige ontwikkeling waarmee de Faculteit in de ogen van het panel nu al rekening moet houden is de uitstroom van een behoorlijk aandeel van de docenten door pensionering of emeritaat. Deze toekomstige uitstroom biedt een kans om een aangescherpte onderwijsvisie stevig te verankeren in profielen voor nieuwe docenten. Het panel ziet tot haar tevredenheid dat dit aspect de nodige bestuurlijke aandacht krijgt. Het panel beveelt de Faculteit tevens warm aan te trachten meer diversiteit in het personeelsbestand te brengen: meer vrouwen, meer leeftijdsverschillen en meer diversiteit in culturele achtergrond zouden goed passen bij het karakter van de Erasmus Universiteit en de opbouw van haar studentenpopulatie.

Overwegingen

Bacheloropleiding Wijsbegeerte

Het panel heeft respect voor de wijze waarop de Faculteit zich vanuit een lastige situatie - te weinig studenten, met alle dreigende gevolgen van dien - weer omhoog heeft gevochten. Zij deed dit door het programma te vernieuwen en grote aantallen studenten aan zich te binden. Daarbij is besloten het Double Degree-programma centraal te stellen. Dit vindt het panel een moedige keuze. Deeltijdstudenten Wijsbegeerte krijgen in Rotterdam roostertechneisch alle ruimte om werk en studie te combineren. Met deze dit aanbod versterkt de Erasmus Universiteit haar waarde voor de hele regio. Hoewel voltijdstudenten zich moeten plooiën naar de belangen van DD- en deeltijdstudenten (hoorcolleges in de avonduren, soms Engelstalig) heeft het panel geconstateerd dat dit bij hen niet op grote bezwaren stuit. 'Multivalente' colleges voor zowel voltijd- als deeltijdstudenten blijken te rijmen met een voldoende basiskwaliteit van de opleiding.

De heterogene populatie in de collegebanken (schoolverlaters naast werkende professionals en buitenlandse geneeskunde- of economiestudenten) is zelfs als een pluspunt van de opleiding te zien; sommige studenten doen dit ook. Deze diversiteit kan in de ogen van het panel nog meer worden benut, met werkvormen die geluiden vanuit een verschillende ervaringsachtergrond extra tot hun recht laten komen.

Het panel waardeert dat de Faculteit ruimte maakt voor vernieuwing en experiment (*flipping the classroom*). Zij beveelt aan deze nu nog prille initiatieven om te vormen tot een consistente vernieuwingsslag, die goed wordt gemonitord en waarbij men de aansluiting zoekt bij onderwijskundig onderzoek.

Het panel vindt het opmerkelijk dat studenten ter voorbereiding op hun bachelorthesis een lijst met standaardwerken krijgen aangereikt en dat zij worden aangemoedigd hieruit een werk te kiezen om in hun thesis op te reflecteren. Het komt het panel voor als een wezenlijk onderdeel van de wijsgerige academische vorming dat studenten zelfstandig zo'n werk zoeken. Het panel adviseert de Faculteit

om studenten te begeleiden bij het kiezen van een afstudeeronderwerp dat aansluit bij hun belangstelling. Daarnaast wil het panel de opleiding uitnodigen om na te denken over het aanbieden van grotere en meer schrijfp opdrachten dan nu het geval is. Dit kan de studenten leren om langere en complexere wijsgerige teksten te schrijven en ze stimuleren vaardigheden aan te leren die nodig zijn voor het schrijven van een thesis.

Bacheloropleiding Double Degree

Het DD-programma voorziet duidelijk in een behoefte; maar liefst 5 procent van alle EUR-studenten neemt eraan deel. En ze zijn enthousiast, is het panel gebleken. DD-studenten vertellen dat filosofie hun een nieuw perspectief geeft op hun hoofdvak: ze zien daarin aspecten waarvoor ze eerder geen oog hadden. In dat opzicht is het DD-programma dus een schot in de roos. Maar het verkeert nog in een experimenteel stadium, zoals de Faculteit zelf ook aangeeft. De hiaten zoals hieronder genoemd, zijn zonder meer reparabel en het panel ziet veel kansen voor de Faculteit als blijvende verrijking voor de onderwijsleeromgeving voor alle studenten van de EUR.

Het panel constateert dat bij de Faculteit der Filosofie van de EUR zowel docenten als studenten veel vrijheid krijgen om hun 'filosofische hart te volgen'. Dit gaat op dit moment echter te veel ten koste van heldere normen. Zo ontbreken garanties dat de DD-programma's die de studenten naar eigen inzicht bijeen mogen garen voldoende consistentie en zwaarte hebben om aan de eindtermen te voldoen. De open keuze van een afstudeeronderwerp - dat niets te maken hoeft te hebben met het eigen vakgebied - versterkt dit euvel. Het huidige onderwijsprogramma garandeert in de ogen van het panel niet voldoende dat de nagestreefde inhoudelijke verdieping door kennis van de filosofie van het eigen wetenschapsgebied ook daadwerkelijk wordt bereikt.

Het panel vindt het een moedig besluit van de Faculteit om het DD-programma centraal te stellen en de voltijds bacheloropleiding daaraan ondergeschikt te maken. Zij geeft de Faculteit in overweging om die besluitvaardigheid nog verder door te voeren. De verrassend grote toestroom van studenten voor het DD-programma (zo groot dat de bezetting van de Faculteit nauwelijks toereikend is) schept hiervoor een fraaie mogelijkheid.

Het DD-programma trekt twee typen studenten aan, enerzijds studenten die in aanvulling op hun hoofdstudie brede filosofische kennis willen opdoen, anderzijds studenten die verdieping zoeken binnen hun oorspronkelijke vakgebied. Het is praktisch aantrekkelijk om beide typen studenten - samen met voltijd- en deeltijdstudenten - één multivalent programma te bieden, maar het panel constateert dat deze vorm van multivalentie niet goed werkt. Het pleit voor meer focus en wel op de studenten die verdieping zoeken van hun primaire 'EUR-discipline'. Juist hiermee immers kan de Faculteit het aanbod van de Erasmus Universiteit als geheel aanzienlijk verrijken. Een op verdieping gericht DD-programma zorgt ervoor dat de EUR ook *the place to be* is voor getalenteerde studenten die extra bagage willen vergaren en dat de EUR professionals aflevert die met kennis van zaken kunnen deelnemen aan het intellectuele discours over hun vak. Voor studenten met interesse in filosofische verbreding zijn er alternatieve routes of kunnen die worden gecreëerd: minoren stapelen, de deeltijdopleiding volgen of een vrij programma samenstellen, beloond met een certificaat.

De Faculteit biedt bachelorvakken 'Philosophy of an EUR discipline' aan, maar naar mening van het panel is dat in te veel gevallen te generiek (dat wil zeggen, te weinig specifiek op de hoofdisciplines) en in omvang te beperkt. Ook is niet duidelijk hoe de Faculteit onderwijs dat binnen deze vakken door andere faculteiten wordt verzorgd, controleert op kwaliteit en aansluiting bij de eindtermen. De onderwijsleeromgeving sluit in deze opzichten niet aan bij de eindtermen. Het is in de ogen van het panel niet uitsluitend aan de Faculteit der Wijsbegeerte, maar evengoed aan de grote faculteiten van de Erasmus Universiteit om programmatisch aansluiting bij elkaar te zoeken en samen het DD-programma tot volle bloei te brengen.

Het panel ziet het als een serieuze tekortkoming in de huidige inrichting van het DD-programma dat voor DD-studenten werkgroepen niet verplicht zijn en dat de stof uit de werkgroepen niet wordt getoetst bij tentamens. Werkgroepen zijn geen facultatief onderdeel van cursussen, maar een

essentieel onderdeel van de onderwijsleeromgeving, waarin studenten samen met elkaar en met docenten oefenen met de stof. Zonder werkgroepen halen de studenten hun tentamens wel en dus hun bevoegdheid, maar het panel meent dat de onderwijsomgeving niet zo is ingericht dat de beoogde leerresultaten op de lange termijn worden gerealiseerd.

Twee van de vier eindkwalificaties voor de DD-opleiding verwijzen naar de wijsbegeerte van het eigen vakgebied: "het zodanig beheersen van de wijsbegeerte van het betreffende wetenschapsgebied dat de student de begrippen en opvattingen van de relevante auteurs mondeling en schriftelijk kan weergeven" (kennis en inzicht, c.) en "een elementair inzicht in de veronderstellingen en plaats van de eigen wetenschappelijk discipline in relatie tot andere disciplines" (kennis en inzicht, d.). Het panel constateert dat het behalen van de DD-bachelorgraad niet voldoende garandeert dat aan deze eindkwalificaties is voldaan, door het in te veel gevallen beperkte of generieke aanbod 'Philosophy of an EUR discipline', door de te grote keuzevrijheid die studenten hebben bij het inrichten van hun thesis en door het ontbreken aan gericht onderwijs in filosofische vaardigheden.

Om deze redenen oordeelt het panel dat deze opleiding op Standaard 2 onvoldoende is. Evenwel heeft het panel vertrouwen in de Faculteit der Wijsbegeerte en de overige faculteiten van de EUR om hun verantwoordelijkheden voor de genoemde tekortkomingen te nemen en deze binnen een termijn van twee jaar te herstellen.

Masteropleiding Philosophy

De masteropleiding bestaat uit twee tracks, 'Continental philosophy and its history', and 'Philosophy, Politics and Economics'. Met deze twee recent ingerichte afstudeerrichtingen wordt een onderscheidend onderwijsprofiel neergezet. De feitelijke opbouw van de tracks, inclusief de mijlpalen in het thesistrject, is stimulerend en beoogt de studenten binnen de termijn te laten afstuderen.

Evenwel is er een ernstig probleem bij een van de tracks. De naam van de track 'Philosophy, Politics and Economics', geënt op een internationaal bekend onderwijsconcept, acht het panel misleidend, aangezien de tweede P van dit profiel in het programma niet duidelijk en expliciet aanwezig is. Dat is niet alleen de conclusie van het panel, maar ook van studenten die in deze track geïnteresseerd waren. In dit opzicht voldoet de onderwijsleeromgeving voor deze master niet aan de basiskwaliteit die ervan verwacht mag worden gezien de naamgeving en ambities. Ook bij de inrichting van het masterprogramma zou de Faculteit naar de mening van het panel een duidelijke keuze moeten maken. Ofwel het aanbod naast het masterprofiel 'Continental philosophy and its history' beperkt zich tot 'Philosophy and economics' (zonder de P van Politics), wat op zich goed past binnen de context van de Erasmus Universiteit. Ofwel de Faculteit haalt voldoende politieke expertise in huis – dan wel leent die elders – om de naam 'Philosophy, Politics and Economics' te kunnen waarmaken. Tot slot moet in de communicatie naar studenten toe ook duidelijk gemaakt worden wat de insteek van het EUR-programma is en hoe zich dat verhoudt tot het internationale PPE-onderwijsconcept. De informatie op de website van de masteropleiding is daar nu niet helder over.

Het ontbreken van het vak Logica in het analytisch georiënteerde masterprofiel 'Philosophy, Politics and Economics' vindt het panel een hiaat. Het panel beveelt de Faculteit aan dit hiaat op te vullen.

Ten slotte beveelt het panel de Faculteit aan niet alleen voor bachelor-, maar ook voor masterstudenten een voorbereiding op de arbeidsmarkt in het onderwijsprogramma in te bouwen, opdat de masterstudenten zich niet blindstaren op een academische carrière, waar immers maar weinig afgestudeerden in terechtkomen.

Met name vanwege de waargenomen problemen bij PPE moet het panel concluderen dat Standaard 2 voor de masteropleiding als onvoldoende beoordeeld moet worden. Naar oordeel van het panel is het goed mogelijk deze tekortkomingen binnen een termijn van twee jaar te herstellen.

Conclusie

Bacheloropleiding Wijsbegeerte: het panel beoordeelt Standaard 2 als 'voldoende'.

Bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied: het panel beoordeelt Standaard 2 als 'onvoldoende'.

Masteropleiding Philosophy: het panel beoordeelt Standaard 2 als 'onvoldoende'.

Standaard 3: Toetsing

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Toelichting:

De beoordeling is valide, betrouwbaar en voldoende onafhankelijk. De eisen zijn helder voor de studenten. De kwaliteit van de tentaminering en examinering wordt voldoende gewaarborgd en voldoet aan de wettelijke deugdelijkheidsvereisten. De toetsen ondersteunen het eigen leerproces van de student.

Bevindingen

Toetsplan

Het afgelopen jaar zijn voor de drie opleidingen uitgebreide toetsplannen geschreven. Daarin wordt de toetsvisie van de Faculteit beschreven, is uitgewerkt welke eindtermen in welke mate in de afzonderlijke cursussen aan bod komen en zijn de verschillende toetsvormen per cursus benoemd. Zoals de documenten zelf ook aangeven, is het een recent ontwikkeld plan dat enige discrepantie kan vertonen met de manier waarop toetsing nu georganiseerd is. Als voorbeeld wordt de bachelor DD genoemd: de opleiding zou hier meer aan schrijfvaardigheid willen doen in onderwijs en toetsing, maar mist momenteel de personele middelen om dat te realiseren. Dit punt wordt door het panel in bredere zin besproken onder Standaard 2.

Het panel vindt het positief dat er een toetsvisie en toetsmatrijs zijn en de opleiding laat hiermee zien dat ze actief zicht heeft op het creëren van een aansluiting tussen toetsing en het leerproces van de studenten. Studenten weten ook wat er in termen van toetsing van hen wordt verwacht. Dat is van grote meerwaarde. Tegelijkertijd leiden enkele keuzes in de inrichting van het bachelorcurriculum tot uitdagingen in het leerondersteunend toetsen. Zoals bij standaard 2 al is opgemerkt, zijn veel van de cursussen van kleine omvang (3,75 EC) met een korte looptijd, vier weken. Daardoor is het niet mogelijk meerdere toetsmomenten per cursus te hebben. In de bachelorwerkgroepen wordt weliswaar aan extra opdrachten gewerkt, maar die tellen niet mee voor de beoordeling en ze zijn voor de DD-studenten niet verplicht.

Ook is tijdens de gesprekken met de opleiding gebleken dat er relatief weinig langere schrijfoopdrachten zijn, als voorbereiding op het schrijven van de thesis. Daarnaast is er ook een beperkte diversiteit aan toetsvormen; met name het DD-programma kent bijna alleen een centraal schriftelijk tentamen als enkelvoudige toetsvorm. Het panel betwijfelt of deze toetsvormen alleen voldoende zijn om de beoogde leerresultaten voor de bachelor DD te toetsen.

In het licht van de reeds gegeven aanbevelingen bij Standaard 2, adviseert het panel om met name in de bacheloropleidingen, en in het bijzonder de bachelor DD, de toetsvormen beter af te stemmen op de leerdoelen, door een grotere verscheidenheid aan toetsvormen te gebruiken en te streven naar meerdere toetsmomenten per cursus.

De Faculteit der Wijsbegeerte is een kleine, hechte gemeenschap. Dit heeft vele voordelen, maar draagt als risico in zich dat men te veel op elkaar ingespeeld raakt en minder kritisch naar elkaar kijkt. Het panel constateert dat dit het geval is rond de begeleiding van bachelortheses van de DD-studenten. Het panel beveelt de Faculteit aan de normen waaraan essays en theses moeten voldoen

opnieuw te ijken, zodat studenten - naast het volgen van een eigen persoonlijke denkrichting - ook in academische zin door hun docenten naar een hoger plan worden getild. Dit is nodig om filosofieonderwijs van 'hoog academisch niveau' te verzorgen, zoals de Faculteit ambieert.

Bindend studieadvies

Voor de eerstejaarsstudenten van de bacheloropleiding Wijsbegeerte is er een bindend studieadvies van 60 EC. Dit is een uitvloeisel van de EUR-brede beleidsvisie 'Nominaal is normaal': alle studenten moeten kunnen laten zien dat ze de capaciteiten en inzet hebben om in het eerste jaar alle studiepunten te behalen. Uit de verslagen van de examencommissie heeft het panel kunnen opmaken dat dit beleid ook consequent wordt uitgevoerd.

Het panel erkent een dergelijke visie, maar heeft op het niveau van de opleiding daar enkele kritische kanttekeningen bij. De eerste is de vraag in hoeverre het realistisch is dat studenten wijsbegeerte in het eerste jaar alle studiepunten behalen. In deze vraag speelt het tweede punt mee, dat opgaat voor alle twee de opleidingen: er zijn per student maximaal drie herkansingsmogelijkheden voor toetsen per studiejaar. Maar vanwege de kleine cursusomvang zijn er relatief veel toetsen per jaar. Het panel vraagt zich dan ook af of dit niet te weinig herkansingsmogelijkheden zijn, zeker wanneer de grens van het bindend studieadvies 60 EC is.

Examencommissie

Het panel heeft tijdens het bezoek ook gesproken met de facultaire examencommissie, waarin naast stafleden van de opleidingen een toetsdeskundige van een onafhankelijk onderwijsinstituut (Risbo) zitting heeft, alsook een niet bij deze opleidingen betrokken staflid. De toetsdeskundige is een extern lid. De facultaire examencommissie is verantwoordelijk voor de bachelor wijsbegeerte en master filosofie en voor het wijsgerige deel van de bachelor DD. Naast het uitvoeren van de taken rondom vrijstellen en diploma's en het handhaven van het bindend studieadvies heeft de examencommissie ook een actieve rol genomen in het bewaken van de kwaliteit van de tentamens en thesistracten. Zo is er een handreiking voor het opstellen van tentamens, waarmee de staf de ontwikkelde tentamens kan controleren op bijvoorbeeld de betrouwbaarheid en de validiteit van de toets. Daarnaast zijn er uitgebreide planningsdocumenten voor de theses, met specifieke versies voor de docenten en de studenten, waarin de ijkpunten van het gehele thesistract worden uiteengezet.

Dit zijn in de ogen van het panel waardevolle initiatieven om de kwaliteit en planning van toetsing te stimuleren. Verbetering kan vooral bereikt worden op twee punten, die onder Standaard 2 ook zijn besproken: preciezer nagaan in hoeverre begeleiders studenten op een gelijke wijze beoordelen en zorgen dat de DD-bachelorstudenten eindwerken afleveren die, in grotere mate dan nu het geval is, voldoen aan de eindkwalificaties.

De examencommissie werkt al deels aan deze punten: ze voert controles uit op alle theses die zijn afgerond en beoordeeld. Een commissielid bekijkt de thesis en het beoordelingsformulier en onderzoekt op deze manier of de beoordeling in orde is. Hoezeer een dergelijk een-op-eencheck ook gewaardeerd wordt, het panel mist een bredere screening van steekproeven uit hele cohorten. Die kunnen juist bijdragen aan het verbeteren van de twee genoemde punten. Dergelijke steekproeven kunnen, meer dan de een-op-eencheck, patronen in de beoordeling laten zien en leiden tot een oordeel over de consistentie in de beoordeling van eindwerken. Het panel adviseert dan ook om jaarlijks screenings uit te voeren.

Naast complimenten en aanbevelingen voor de examencommissie heeft het panel ook een lichte zorg over de nabijheid tussen de examencommissie en de staf. De staf van de opleidingen vormt een hecht team en mensen werken soms al lange tijd samen. De onafhankelijke rol van de examencommissie (en in mindere mate die van de opleidingscommissie) moet in een dergelijke context extra goed bewaakt worden. Hoewel het panel geen directe problemen in termen van een gebrek aan onafhankelijkheid heeft gezien, adviseert het de Faculteit wel om na te gaan hoe de examencommissie meer tegenwicht kan bieden aan de rest van de staf.

Beoordelingsformulieren

Het panel heeft gekeken naar de beoordelingsformulieren voor de theses en de wijze waarop deze gebruikt worden bij de door het panel bestudeerde eindwerken. In algemene zin adviseert het panel om nog eens goed naar de rubrics van de theses te kijken en beter te definiëren wat er per onderdeel wordt bedoeld; dat is nu niet geheel duidelijk. Daarnaast zijn er enkele voorbeelden geweest waar een begeleider op een beoordelingsformulier een deelaspect goedkeurt (zoals de onderzoeksvraag), terwijl de student in de thesis geen onderzoeksvraag had geformuleerd. Dit heeft het panel bevreemd en het zijn zaken waar beoordelaars en de examencommissie nauwlettender op moeten toezien.

Overwegingen

Het panel ziet dat de opleidingen en de examencommissies actief werken aan een visie, beleid en instrumenten waarmee de kwaliteit van de toetsing bewaakt en gestimuleerd wordt. De handreikingen voor docenten om bijvoorbeeld de tentamens kritisch mee te bevragen, worden gewaardeerd. Het panel adviseert dan ook om deze weg te blijven vervolgen. De toetsmatrijs laat verder zien hoe er getoetst wordt en welke leerdoelen er in cursussen aan bod komen. Hiermee hebben de opleidingen een coherent en inzichtelijk toetsplan. Verder is er een betrokken examencommissie die met de hierboven genoemde instrumenten en initiatieven haar taken goed vervult. Daarmee is deze standaard zonder meer voldoende.

Naast deze conclusie heeft het panel nog enkele aanbevelingen. De eerste is om de toetsvormen beter te laten aanpassen bij de aard van de eindtermen. Zeker in de bachelor DD is er een overdaad aan schriftelijke tentamens en een gebrek aan toetsvormen die gericht zijn op het beoordelen van schrijfvaardigheden en vaardigheden in het verwerken van grotere hoeveelheden tekst in een lang essay. Hoewel docenten en het opleidingsmanagement hebben betoogd dat DD-studenten dergelijke vaardigheden ook getoetst krijgen in de hoofdopleiding, is er volgens het panel een verschil tussen de academische vaardigheden en toetsing in de hoofdopleiding en de specifiek filosofische vaardigheden. Het panel adviseert de opleidingen, de Double Degree in het bijzonder, dan ook sterk om toetsing meer af te stemmen op de inhoud van de te toetsen eindtermen.

De tweede aanbeveling is dat de examencommissie screenings van eindwerken gaat uitvoeren om de consistentie en kwaliteit van de beoordeling beter te bewaken. Mede met deze functie van de examencommissie in gedachten is het belangrijk dat er in de examencommissie meer tegenwicht gestimuleerd wordt om waar nodig effectief weerwoord te kunnen bieden aan de staf. Tot slot adviseert het panel om de rubrics voor de beoordeling van de eindwerkstukken nauwgezetter te definiëren.

Conclusie

Bacheloropleiding Wijsbegeerte: het panel beoordeelt Standaard 3 als 'voldoende'.

Bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied: het panel beoordeelt Standaard 3 als 'voldoende'.

Masteropleiding Philosophy: het panel beoordeelt Standaard 3 als 'voldoende'.

Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten

De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Toelichting:

Het realiseren van de beoogde leerresultaten blijkt uit de uitkomsten van toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Om te kunnen beoordelen of de studenten de beoogde leerresultaten hebben behaald, zoals die in de eindtermen van de opleidingen zijn verwoord, heeft het panel voor iedere opleiding tien eindwerken en de bijbehorende beoordelingsformulieren geselecteerd en bestudeerd. Daarnaast heeft het panel met alumni van de drie opleidingen gesproken over de relevantie van de opleiding voor hun loopbaan.

Bacheloropleiding Wijsbegeerte

Bij de beoordeling van de eindwerken van de bacheloropleiding Wijsbegeerte heeft het panel geen theses gezien die ten onrechte als voldoende zijn beoordeeld. De studenten laten zien dat ze de eindtermen hebben behaald. Wel zou het panel sommige theses wat lager hebben beoordeeld dan nu het geval is. Alumni van dit programma hebben ook aangegeven dat deze opleiding hun een goede basis geeft voor een vervolgmaster.

Het panel heeft evenwel een aantal aanbevelingen. Zo ziet het panel dat het gerealiseerde eindniveau wat achterblijft bij wat mogelijk zou zijn met deze staf en studenten. De structuur van sommige theses was wat rommelig, duidelijke onderzoeksvragen ontbraken en inhoudelijk was er in nogal wat gevallen een gebrek aan creativiteit.

Kijkend naar het thesistraject denkt het panel dat de titellijst, waar de studenten een filosofisch werk uit kunnen selecteren, de bovengenoemde problemen in de hand werkt. Het past simpelweg niet bij een academische opleiding om met dergelijke lijsten te werken. Deze titellijst zou, wat het panel betreft, vervangen moeten worden door een cursusonderdeel dat studenten voorbereid op de thesis. Daarin kunnen studenten dan een thesisonderwerp onderzoeken en een eigen, originele onderzoeksvraag formuleren die als basis dient voor de thesis. De mijlpalen voor het thesistraject, zoals die bij de masteropleiding zijn geïntroduceerd, zouden ook goed bij deze opleiding passen.

Het is goed dat twee beoordelaars los van elkaar een oordeel geven en via het beoordelingsformulier tot een gezamenlijk eindoordeel komen, maar het panel adviseert tot slot om de beoordelingsformulieren van meer geschreven commentaar te voorzien.

Bacheloropleiding Double Degree

Bij de beoordeling van de eindwerken van de bacheloropleiding DD heeft het panel geen theses gezien die ten onrechte als voldoende zijn beoordeeld. De studenten laten zien dat ze de eindtermen in algemene zin hebben behaald. Alumni van dit programma hebben ook aangegeven dat deze opleiding hun een goede basis geeft om in de hoofdopleiding verder te gaan met de wijsgerige aspecten van de hoofddiscipline; in sommige gevallen heeft dit geresulteerd in onderzoeksaanstellingen in bijvoorbeeld de medische ethiek of neurowetenschappen. Het panel ziet hiermee bevestigd dat de DD-opleiding niet alleen aan een behoefte van studenten voldoet, maar dat deze hen ook goed kan voorbereiden op een brede waaier aan beroepsmogelijkheden.

In aanvulling op de commentaren die al onder Standaard 2 zijn verwoord, benadrukt het panel dat alle theses weliswaar van voldoende wijsgerig niveau waren, maar dat er te veel variatie zat in de mate waarin de hoofdopleiding gekoppeld wordt aan een wijsgerig onderzoek. Daarbij toonden de theses soms een gebrek aan creativiteit en kritisch-reflectief vermogen. Dit is naar indruk van het panel een resultante van de grote vrijheid die DD-studenten krijgen in het formuleren van een thesisonderwerp. In die zin is het vooral een probleem dat tot de onderwijsleeromgeving behoort.

Het panel adviseert de opleiding om de DD-studenten meer aan te zetten tot het kiezen van thesisonderwerpen die expliciet aansluiten bij de hoofdopleiding en om hen daarin ook nadrukkelijker in te begeleiden. Zo kan er een meer zichtbare koppeling gemaakt worden tussen de eindtermen en de eindwerken.

Masteropleiding Philosophy

Bij de beoordeling van de eindwerken van de masteropleiding wijsbegeerte heeft het panel geen theses gezien die ten onrechte als voldoende zijn beoordeeld. De studenten laten zien dat ze de eindtermen hebben behaald. Wel zou het panel sommige theses wat lager hebben beoordeeld dan nu het geval is. Alumni van deze opleiding komen in een vrij breed werkveld terecht en hebben ook aangegeven dat deze opleiding hun een goede basis geeft voor hun loopbaan.

Studenten worden gestimuleerd door de mijlpalen voor het thesistraject en het panel is daar erg positief over. Een verbeterpunt, waar deze mijlpalen aan zouden kunnen bijdragen, betreft het structuren van de thesis. Sommige theses die het panel heeft gelezen kwamen moeizaam tot het punt dat ze wilden maken. Het zou goed zijn wanneer studenten uitgedaagd worden om kortere en meer gefocuste theses te schrijven, aan de hand van een duidelijke onderzoeksvraag.

Overwegingen

Bacheloropleiding Wijsbegeerte

Studenten hebben in hun eindwerken en de wijze waarop ze in hun vervolgopleiding functioneren, laten zien dat ze de eindtermen van de opleiding hebben behaald. Deze opleiding is voldoende op Standaard 4. Het panel is wel van mening dat de beoordeling soms wat hoog is en dat er met meer structurering en andere begeleiding meer oorspronkelijk filosofisch werk van een hoger niveau te behalen is. Het afschaffen van de titellijst voor thesisonderwerpen en het strakker organiseren van het thesistraject (richting een haalbare onderzoeksvraag) zijn daar belangrijke stappen in.

Bacheloropleiding Double Degree

De DD-opleiding is duidelijk van meerwaarde voor studenten die hun hoofdopleiding willen verrijken met wijsgerige competenties en de alumni van de opleiding hebben dat ook duidelijk geïllustreerd. Deze opleiding is voldoende op Standaard 4. Wel zou de onderwerpkeuze van de thesis in alle gevallen moeten aansluiten bij de hoofdopleiding, zodat studenten zich niet alleen bekwamen in de wijsbegeerte, maar ook specifiek in de wijsbegeerte van het wetenschapsgebied. Dit is een punt dat meegewogen is in de beoordeling van Standaard 2.

Masteropleiding Philosophy

Ook de masterstudenten laten in de eindwerken zien dat ze de eindtermen van de opleiding hebben behaald en dat ze goed voorbereid zijn op het functioneren in een breed arbeidsveld. Deze opleiding is voldoende op Standaard 4. Het thesistraject lijkt zijn vruchten af te werpen, maar desalniettemin wil het panel benadrukken dat de sturing op een concrete onderzoeksvraag, als basis voor de thesis, sterker ingevuld mag worden. Dit kan de studenten (in alle drie de opleidingen) beter in staat stellen om een eigen onderwerp uit te diepen, daar de passende secundaire literatuur bij te selecteren en over het algemeen meer uit hun thesis te halen. Er is onder de studenten en de staf geen gebrek aan intellectuele capaciteiten of motivatie, maar wellicht is de enorme toename aan studenten en de druk op de staf hier een belemmering in.

Een laatste, algemene observatie van het panel is dat de beoordelingsformulieren van de theses in principe goed en door twee begeleiders ingevuld worden, maar dat commentaren en feedback meer inhoudelijk mogen zijn, in de vorm van geschreven oordelen.

Conclusie

Bacheloropleiding Wijsbegeerte: het panel beoordeelt Standaard 4 als 'voldoende'.

Bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied: het panel beoordeelt Standaard 4 als 'voldoende'.

Masteropleiding Philosophy: het panel beoordeelt Standaard 4 als 'voldoende'.

ALGEMEEN EINDOORDEEL

Bacheloropleiding Wijsbegeerte

De bacheloropleiding Wijsbegeerte biedt aan deeltijd- en voltijdstudenten een aantrekkelijk onderwijsprogramma aan, dat duidelijke eindtermen per studiejaar heeft en zich landelijk gezien inhoudelijk onderscheidend profileert. De beoogde leerresultaten zijn zonder meer voldoende, zijn van een passend academisch niveau en sluiten aan bij het Domeinspecifieke referentiekader en de behoeften van het werkveld. De onderwijsleeromgeving is stimulerend, de staf is zeer competent en de studenten zijn enthousiast over het curriculum. Wel zou het thesistrject anders ingericht kunnen worden, kunnen de schrijfvaardigheden meer getraind worden en is het gebruik van de titellijst voor thesisonderwerpen niet stimulerend voor de academische ontwikkeling van de studenten. Over het geheel is de onderwijsleeromgeving voldoende. Toetsing is adequaat en voldoende en het toetsbeleid is recentelijk herzien dan wel geëxpliciteerd. De examencommissie zou er goed aan doen naast screening van alle individuele eindwerken ook een cohortgewijze screening uit te voeren. De gerealiseerde leerresultaten zijn voldoende, zo hebben de eindwerken en alumni laten zien. Wel zouden de studenten de eindwerken op een hoger niveau kunnen tillen, wanneer de begeleiding meer gericht is op het werken rondom een volledig door de student ontwikkelde en goed gearticuleerde onderzoeksvraag.

Bacheloropleiding Double Degree

De bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied, in dit rapport besproken als de bachelor Double Degree, biedt studenten met een andere hoofdopleiding de mogelijkheid om een graad in de wijsbegeerte te halen, met 90 EC aan wijsgerige vakken en een eindthesis. De eindtermen voor het wijsgerige deel zijn in lijn met het Domeinspecifieke referentiekader en articuleren duidelijk hoe de wijsbegeerte zich tot de hoofdopleiding verhoudt. De beoogde leerresultaten zijn daarmee voldoende. De onderwijsleeromgeving bestaat hoofdzakelijk uit facultatieve hoor- en werkcolleges. Vaardighedenonderwijs wordt via de hoofdopleiding gevolgd. Het huidige onderwijsprogramma garandeert in de ogen van het panel echter niet voldoende dat de nagestreefde inhoudelijke verdieping door kennis van de filosofie van het eigen wetenschapsgebied ook daadwerkelijk wordt bereikt. De opleiding houdt expliciet de mogelijkheid open dat studenten zich in algemeen zin wijsgerig ontwikkelen, maar ontkoppelt daarmee bijvoorbeeld de theses van de eindtermen. Hoewel Standaard 2 onvoldoende is, acht het panel de tekortkomingen herstelbaar binnen een termijn van maximaal twee jaar. Toetsing is adequaat en voldoende, en het toetsbeleid is recentelijk herzien dan wel geëxpliciteerd. Wel zouden de toetsvormen voor de DD-studenten gevarieerder mogen zijn: nu zijn er bijna uitsluitend schriftelijke eindtentamens. De examencommissie zou er goed aan doen naast screening van alle individuele eindwerken ook een cohortgewijze screening uit te voeren. De gerealiseerde leerresultaten zijn voldoende, zo hebben de eindwerken en alumni laten zien. Wel zouden de studenten de eindwerken naar een hoger niveau kunnen tillen, wanneer de begeleiding meer gericht is op het werken rondom een volledig door de student ontwikkelde en goed gearticuleerde onderzoeksvraag op het terrein van de hoofdopleiding.

Masteropleiding Philosophy

De masteropleiding Philosophy is na een recente herziening een opleiding met een duidelijk profiel. De masteropleiding bestaat uit twee tracks, 'Continental philosophy and its history', and 'Philosophy, Politics and Economics'. Met deze twee recent ingerichte afstudeerrichtingen wordt een onderscheidend onderwijsprofiel neergezet; Standaard 1 is derhalve voldoende. De feitelijke opbouw van de tracks, inclusief de mijlpalen in het thesistrject, is stimulerend en beoogt de studenten binnen de termijn te laten afstuderen. Wel is er een tekortkoming in het daadwerkelijk realiseren van de PPE-variant, waardoor Standaard 2 onvoldoende is. Evenwel zijn de tekortkomingen binnen

een termijn van twee jaar herstelbaar. Toetsing is adequaat en voldoende en het toetsbeleid is recentelijk herzien dan wel geëxpliciteerd. De examencommissie zou er goed aan doen naast screening van alle individuele eindwerken ook een cohortgewijze screening uit te voeren. De gerealiseerde leerresultaten zijn voldoende, zo hebben de eindwerken en alumni laten zien. Het thesistrject lijkt zijn vruchten af te werpen, maar desalniettemin wil het panel benadrukken dat de sturing op een concrete onderzoeksvraag, als basis voor de thesis, sterker ingevuld mag worden.

Conclusie

Het panel beoordeelt de *bacheloropleiding Wijsbegeerte* als 'voldoende'.

Het panel beoordeelt de *bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied* als 'voldoende'.

Het panel beoordeelt de *masteropleiding Philosophy* als 'voldoende'.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: CURRICULA VITAE VAN DE PANELLEDEN

Martin Stokhof is hoogleraar taalfilosofie aan de Universiteit van Amsterdam. Hij publiceert op het terrein van de formele semantiek en pragmatiek, de taalfilosofie, en de filosofie van Wittgenstein. Hij is coauteur van een tweedelige inleiding in de logica en de formele semantiek, en publiceerde een inleiding in de taalfilosofie. Stokhof werd gekozen tot lid van de KNAW (2006), het Institut internationale de philosophie (2007), en de Academia Europea (2016). Zijn bestuurlijke activiteiten omvatten voorzitter van de KNAW-NVAO accreditatiecommissie voor onderzoekmasters in de geesteswetenschappen (2010-2015); voorzitter van het Gebiedsbestuur Geesteswetenschappen van NWO (2004-2010); wetenschappelijk directeur van het Institute for Logic, Language and Computation aan de Universiteit van Amsterdam (1998-2004). Sinds 2014 is hij lid van de Scientific Council van de European Research Council, sinds januari 2017 als vicepresident en domein coördinator van het Social Science and Humanities domein.

Bert van den Brink is hoogleraar Filosofie aan de Universiteit Utrecht (UU) en Dean van het University College Roosevelt in Middelburg. Voorheen was hij opleidingsdirecteur (2004-2010) en afdelingshoofd (2010-2012) van de afdeling Filosofie van de UU. Tot zijn aantreden bij UCR was hij vice-decaan onderwijs van de Faculteit Geesteswetenschappen (UU), en verantwoordelijk voor alle onderwijsprogramma's. Van den Brink geeft onderwijs op het gebied van de politieke en sociale filosofie, inclusief de maatschappelijke context en conceptuele geschiedenis. Zijn onderzoek richt zich op de filosofie van sociale relaties, theorieën van democratie, ethisch perfectionisme, sociaal pluralisme en de normatieve grondslagen van liberalisme. Hij is lid van diverse tijdschrift redacties, van de Nederlandse Onderzoeksschool Wijsbegeerte en van het Nederlandse University College Deans Network.

Jan Opsomer is hoogleraar filosofie aan de KU Leuven (België), en directeur van het De Wulf-Mansion Centre for Ancient, Medieval and Renaissance Philosophy. Daarvoor was hij hoogleraar aan de University of South Carolina en de Universität zu Köln. Hij was visiting scholar bij King's College London, Institute of Classical Studies, de Universiteit van Lausanne, de Humboldt Universität Berlin, de École Pratique des Hautes Études in Paris, en La Sapienza in Rome. Jan Opsomer is een specialist in antieke filosofie, in het bijzonder de vroege imperialistische filosofie en laat-antiek Platonisme.

Natascha Rietdijk is masterstudent Philosophy (Research) aan de Universiteit Utrecht. Zij is lid van de Opleidingscommissie Philosophy aan de UU en was tijdens haar bachelor Wijsbegeerte aan de UvA co-voorzitter van de Opleidingscommissie Wijsbegeerte (2010-2011). Ook had zij zitting in vercheidene sollicitatiecommissies. Als student-assistent heeft zij meerdere werkgroepen begeleid, nakijkwerk verricht, conferenties georganiseerd en meegeschreven aan een handboek en toetsplan voor de RMA Philosophy. Zij schrijft momenteel haar thesis over relationele autonomie en zelfkennis.

Sigrid Sterckx is hoogleraar en doceert theoretische en toegepaste ethiek alsook sociale en politieke filosofie aan de Universiteit Gent (België). Haar huidige onderzoeksprojecten handelen over biobanken, octrooiering in de biogeneeskunde; orgaantransplantatie; levenseindebeslissingen en globale rechtvaardigheid. Zij publiceerde totnogtoe meer dan 140 boeken, boekhoofdstukken en artikels in internationale academische tijdschriften. Sterckx is als 'permanent research associate' verbonden aan het Centre for Health, Law, and Emerging Technologies van de University of Oxford, en als 'associate member' aan het Centre for the Study of Global Ethics van de University of Birmingham. Ze zetelt tevens in diverse adviesraden, onder meer het Belgisch Raadgevend Comité voor Bioethiek.

BIJLAGE 2: DOMEINSPECIFIEK REFERENTIEKADER

1 Inleiding

De filosofie stelt vragen naar de fundamenten van de werkelijkheid, naar de grondslagen en grenzen van kennis en wetenschappen en naar de principes van moreel en politiek handelen. Daarnaast biedt de filosofie kritische reflectie over verklaringen van menselijk gedrag, over ontwikkelingen in de geschiedenis en in de actualiteit en ontwikkelingen in de vakwetenschappen. Een aantal vraagstukken kent al een lang denkraditie binnen de filosofie, zoals vragen naar de mogelijkheid van kennis en over de vrije wil, terwijl andere vraagstukken pas recent tot maatschappelijke en filosofische vragen hebben geleid, zoals de vraag wat duurzaamheid met opvattingen van de mens van doen heeft of de impact van de kwantummechanica op ons concept van natuur. In de studie filosofie komen studenten op zeer verschillende wijzen in aanraking met wijsgerige en maatschappelijke vraagstukken. Studenten leren om gedachten van andere (filosofen) zo precies en helder mogelijk te formuleren en analyseren, vooronderstellingen bloot te leggen en eventueel te confronteren met andere perspectieven, om tenslotte tot eigen gedachten te komen, die zij zo accuraat mogelijk weten te presenteren en te beargumenteren. Op die wijze bekwamen ze zich in het interpreteren van teksten en debatten met het oog op het bijdragen aan mogelijke oplossingen van vraagstukken en wijsgerige problemen. Opleidingen profileren zich in de mate waarin zij op bepaalde wijsgerige vraagstukken zelf centraal stellen of filosofische vragen in een bredere context plaatsen, zoals in relatie tot bepaalde maatschappelijke, institutionele of politieke vraagstukken. Filosofie kan op bachelor en (research) masterniveau worden gevolgd. De opleidingen waar we ons in dit referentiekader op richten zijn bachelor programma's, eenjarige academische masterprogramma's en interdisciplinaire (tweejarige) masterprogramma's. Geen opleiding zal alle aspecten van de filosofie in het onderwijs of onderzoek thematiseren; opleidingen zullen een beredeneerde keuze maken waarin een brede basis (die tot minimale eindtermen leidt), met profielbepalende elementen wordt gecombineerd.

Hierna gaan we eerst in op minimale eindtermen van de opleidingen (secties 2 en 3), waarna profielbepalende elementen voor de opleidingen worden benoemd (sectie 4).

2 Eindtermen bachelorprogramma's

De zogenaamde Dublin descriptoren beschrijven de eisen waaraan Europese universitaire opleidingen moeten voldoen. De descriptoren beschrijven onderzoek- en inhoudelijke eindtermen in termen van (1) kennis en inzicht, (2) toepassing van kennis en inzicht, (3) oordeelsvorming, (4) communicatievaardigheden en (5) leervaardigheden. Voor bachelor programma's gelden de volgende eindtermen:

<p>1. <i>Kennis en inzicht</i></p> <ul style="list-style-type: none">
a. Kennis, vaardigheid en inzicht op het gebied van vakgebied, en het bereiken van de eindkwalificaties
b. Academisch denken, handelen en communiceren
c. Hanteren van specifieke kennis van een vakgebied in een bredere wetenschappelijke, wetenschapsfilosofische en maatschappelijke/ culturele context <p>2. <i>Toepassing van kennis en inzicht</i></p> <ul style="list-style-type: none">
a. Academisch denken, handelen en communiceren
b. Hanteren van relevant wetenschappelijk instrumentarium
c. Gedragsnormen die gelden tijdens de studie en binnen de wetenschap <p>3. <i>Oordeelsvorming</i></p> <ul style="list-style-type: none">
a. Eigen persoonlijke overtuigingen ter discussie leren stellen
b. Kritische reflectie op oordelen, argumenten, informatieve teksten <p>4. <i>Communicatievaardigheden</i></p> <ul style="list-style-type: none">
a. Academisch denken, handelen en communiceren
b. (wetenschappelijke) communiceren in de eigen taal
c. Gedragsnormen die gelden tijdens de studie en binnen de wetenschap
---

5. Leervaardigheden

- a. Voorbereiden op een verdere studieloopbaan
- b. Studenten worden vanaf het eerste jaar vertrouwd gemaakt met theorie en praktijk van wetenschappelijk onderzoek.

We geven hieronder tussen haakjes aan welke Dublin descriptor met welke eindterm correspondeert. De minimale eindtermen van de opleidingen wijsbegeerte zijn:

2a Bachelorprogramma's filosofie (180 EC)

Kennis en inzicht

- a. De afgestudeerde heeft kennis van de geschiedenis van de wijsbegeerte, van haar interne ontwikkeling en van haar inbedding in de geschiedenis van de cultuur (1a, 1c);
- b. De afgestudeerde heeft kennis van de belangrijkste hoofdgebieden van de wijsbegeerte, namelijk theoretische filosofie, praktische filosofie en geschiedenis van de filosofie en de daarin aanwezige aandachtsgebieden in de filosofie (zoals bijvoorbeeld logica en ethiek), van de hoofdproblemen in deze domeinen en van de posities die daarin verdedigd worden (1a, 1b, 1c);
- c. De afgestudeerde heeft kennis van de belangrijkste thema's in de hedendaagse wijsgerige discussies (1a);
- d. De afgestudeerde heeft kennis van (of kennism gemaakt met) het werkveld van filosofen, zodat hij in staat is een vervolgtraject (master of carrièreperspectief) te bepalen (5a, 5b).

Vaardigheden

- a. De afgestudeerde heeft geleerd wijsgerige teksten te bestuderen en begrijpen, zowel van klassieke als van hedendaagse auteurs, en kan de argumentatiestructuur van een tekst ontleden, de begrippen verhelderen, de vooronderstellingen achterhalen, alsmede een tekst situeren zowel in een (filosofie-) historisch als in een thematisch kader (2a, 2b, 2c);
- b. De afgestudeerde heeft geleerd kritische vragen te formuleren en doordenken ten aanzien van wijsgerige en maatschappelijke vraagstukken, om zo bij te dragen aan het systematisch ontrafelen, analyseren en beantwoorden van die vraagstukken (3a, 3b);
- c. De afgestudeerde kan zelfstandig relevante literatuur rond een thema vinden, de kwaliteit ervan beoordelen, en hanteert gangbare academische normen in het verwerken van die literatuur (2b);
- d. De afgestudeerde kan een wijsgerig probleem zelfstandig formuleren en analyseren, en kan hiervan verslag doen (2a, 2b, 2c);
- e. De afgestudeerde kan zelfstandig een positie formuleren en beargumenteren en kritisch in discussie gaan met medestudenten, docenten of een breder publiek over een wijsgerig vraagstuk (1c, 5b, 2a, 2b, 3b);
- f. De afgestudeerde kan schriftelijk verslag doen van een wijsgerige analyse op dusdanige wijze dat de analyse van de kwestie, het formuleren van het probleem en het oplossen ervan op heldere en systematische wijze aan bod komt (4a, 4b, 4c, 5b);
- g. De afgestudeerde kan mondeling een onderwerp helder en gestructureerd presenteren en daarbij verschillende standpunten kritisch belichten (4b);
- h. De afgestudeerde kan kennis op het gebied van de filosofie op academisch verantwoorde wijze zowel op een filosofisch als op niet-filosofisch geschoold publiek overbrengen (4a, 4b, 4c, 5b).

2b Bachelor van een bepaald wetenschapsgebied

Voor bachelor programma's die een bachelor filosofie aanbieden voor een bepaald wetenschapsgebied gelden de volgende eindtermen:

Kennis en inzicht

- a. De afgestudeerde heeft kennis van en inzicht in de inhoud en methoden van het betreffende wetenschapsgebied op bachelor niveau (door middel van programmaonderdelen die door de Faculteit van het betreffende wetenschapsgebied worden verzorgd) (1a, 1c);
- b. De afgestudeerde heeft kennis van en inzicht in de centrale onderdelen van de wijsbegeerte, zowel historisch als systematisch (1a, 1b, 1c);
- c. De afgestudeerde heeft kennis van en inzicht in centrale onderdelen van de wijsbegeerte van het wetenschapsgebied, in het bijzonder kernbegrippen, theorieën, problemen en methoden (1a, 1b, 1c, 2a, 2b);
- d. De afgestudeerde heeft kennis van en inzicht in de wetenschappelijke en maatschappelijke betekenis van de wijsbegeerte in het algemeen en van de wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied in het bijzonder (1c, 2b, 2c);
- e. De afgestudeerde heeft kennis en inzichten zoals voorkomend in relevante vakwetenschappelijke literatuur kritisch kunnen verwerken (2b, 3b);
- f. De afgestudeerde heeft voldoende wetenschappelijk niveau om tot een geëigende masteropleiding toegelaten te kunnen worden, dan wel zich met succes op de arbeidsmarkt te begeven (5a, 5b).

Vaardigheden

De afgestudeerde ...

- a. Kan onder supervisie een onderzoek van beperkte omvang formuleren en uitvoeren (2b);
- b. Kan onderzoek in een bepaald wetenschapsgebied plaatsen in het bredere kader van de wijsgerige reflectie op dat wetenschapsgebied (2a, 2c) ;
- c. Kan wijsgerige vaardigheden van logisch-analytische, ideeën-historische dan wel empirisch-filosofische aard toepassen op problemen, theorieën en debatten die gerelateerd zijn aan het betreffende wetenschapsgebied (2a, 2b, 2c, 4a, 4b);
- d. Kan zelfstandig een heldere en beargumenteerde probleemstelling formuleren en uitwerken (4a, 4b);
- e. Kan een systematisch en helder betoog houden, mondeling en schriftelijk (4a, 4b, 4c);
- f. Kan constructieve kritiek geven en verwerken (3a, 3b).

3 Masterprogramma's

De Dublin descriptor die gelden voor masterprogramma's zijn de volgende:

1 Kennis en inzicht

Heeft aantoonbare kennis en inzicht, gebaseerd op de kennis en het inzicht op het niveau van Bachelor en die deze overtreffen en/of verdiepen, alsmede een basis of een kans bieden om een originele bijdrage te leveren aan het ontwikkelen en/of toepassen van ideeën, vaak in onderzoek verband;

2 Toepassen kennis en inzicht

Is in staat om kennis en inzicht en probleemoplossende vermogens toe te passen in nieuwe of onbekende omstandigheden binnen een bredere (of multidisciplinaire) context die gerelateerd is aan het vakgebied; is in staat om kennis te integreren en met complexe materie om te gaan;

3. Oordeelsvorming

Is in staat om oordelen te formuleren op grond van onvolledige of beperkte informatie en daarbij rekening te houden met sociaal- maatschappelijke en ethische verantwoordelijkheden, die zijn verbonden aan het toepassen van de eigen kennis en oordelen;

4. Communicatie

Is in staat om conclusies, alsmede de kennis, motieven en overwegingen die hieraan ten grondslag liggen, duidelijk en ondubbelzinnig over te brengen op een publiek van specialisten of niet-specialisten;

5. Leervaardigheden:

Bezit de leervaardigheden die hem of haar in staat stellen een vervolgstudie aan te gaan met een grotendeels zelfgestuurd of autonoom karakter.

Er zijn aan de Nederlandse universiteiten verschillende eenjarige masterprogramma's filosofie te vinden, die zich ofwel presenteren in de volle breedte van de filosofie, ofwel een focus op een toepassingsgebied kennen. Dit maakt dat de volgende minimale eindtermen van een masteropleiding filosofie (60 EC) als volgt geformuleerd worden:

3a Eindtermen van masteropleidingen filosofie (60 EC)

Kennis en inzicht

- a. De afgestudeerde heeft verdiepende kennis in tenminste een van de specialisaties binnen de filosofie (1);
- b. De afgestudeerde heeft inzicht in de positie van zijn wijsgerig specialisme ten opzichte van wijsbegeerte in het algemeen en/of ten opzichte van andere relevante wetenschapsgebieden en/of ten opzichte van cultuur en samenleving (1);
- c. De afgestudeerde heeft inzicht in de rol die filosofen kunnen spelen in de samenleving (5).

Vaardigheden

- a. De afgestudeerde kan t.a.v. wetenschappelijke of maatschappelijke vraagstukken zelfstandig formuleren wat de filosofische vraag is, deze analyseren en bijdragen aan oplossingen (2);
- b. De afgestudeerde kan schriftelijk verslag doen van een wijsgerige analyse, waarbij zowel de analyse van de kwestie, het formuleren van het probleem en het oplossen ervan op heldere en systematische wijze aan bod komt (4);
- c. De afgestudeerde kan mondeling een onderwerp helder en gestructureerd presenteren en daarbij verschillende standpunten kritisch belichten (2, 3, 4);
- d. De afgestudeerde kan op academisch verantwoorde wijze kennis op het gebied van de filosofie overbrengen op zowel een filosofisch als niet-filosofisch geschoold publiek (2, 4, 5));
- e. De afgestudeerde kan zelfstandig een positie formuleren en beargumenteren en kritisch in discussie gaan met medestudenten, docenten of een breder publiek over een wijsgerig vraagstuk (3, 5).

3b Eindtermen van gespecialiseerde masteropleidingen filosofie (60-120 EC)

Een aantal opleidingen filosofie spitst zich toe op een deelgebied binnen de filosofie (zoals toegepaste ethiek of techniekfilosofie) of werkt intensief samen met andere disciplines. Dit kunnen interdisciplinaire programma's zijn of filosofie van een wetenschapsgebied. Elk master programma heeft tenminste de volgende eindtermen:

Kennis en inzicht

- a. De afgestudeerde heeft verdiepende kennis in tenminste een van de specialisaties binnen de filosofie en eventueel basiskennis van een ander vakgebied, voor zover noodzakelijk binnen de opleiding (1);
- b. De afgestudeerde heeft inzicht in de rol en functie van filosofische vraagstukken in andere vakwetenschappen of in maatschappelijke vraagstukken en heeft de competentie om zelfstandig filosofische vragen formuleren, analyseren en oplossingen aandragen (2,3);
- c. De afgestudeerde heeft inzicht in het arbeidsmarktperspectief en de rol die filosofen hebben op plekken in de samenleving (5).

Vaardigheden

- a. De afgestudeerde kan zowel wijsgerige vraagstukken in een bredere context zelfstandig benoemen, deze analyseren en bijdragen aan oplossingen alsook de relatie tussen de wijsgerige vraagstukken en de bredere context beschouwen (1, 2, 3, 4);
- b. De afgestudeerde kan schriftelijk verslag doen van een wijsgerige analyse op dusdanige wijze dat de analyse van de kwestie, het formuleren van het probleem en het oplossen ervan op heldere en systematische wijze aan bod komt (4);
- c. De afgestudeerde kan mondeling een onderwerp helder en gestructureerd presenteren en daarbij verschillende standpunten kritisch belichten (2, 3, 4);
- d. De afgestudeerde kan in de context van een vakwetenschappelijke of beroepspraktijk zelfstandig onderzoek verrichten en daarover rapporteren (4);
- e. De afgestudeerde kan op academisch verantwoorde wijze kennis op het gebied van de filosofie overbrengen op een niet-filosofisch of ander wetenschappelijk geschoold publiek (4,5);
- f. De afgestudeerde kan zelfstandig een positie formuleren en beargumenteren en kritisch in discussie gaan met medestudenten, docenten of een breder publiek over een wijsgerig vraagstuk (3, 5);
- g. De afgestudeerde is in staat samen te werken met vakwetenschappers in andere disciplines en/of met professionals in het (maatschappelijk) beroepenveld (1, 5).

4 Profielbepalende elementen

De verschillende opleidingen in de filosofie bevat naast basiskennis in de drie grote hoofdgebieden in de voornaamste systematische deelgebieden van de filosofie ook profielbepalende elementen, waarbij eigen accenten worden gelegd. Deze profielbepalende elementen zijn in de masterprogramma's mogelijk nadrukkelijker aanwezig dan in de bachelorprogramma's, die vaak vooral breed en inleidend zijn. Deze elementen vertalen zich op eigen wijze in de eindtermen en het karakter van opleidingen. In alle gevallen is de profielbepaling van een opleiding helder beredeneerd en voor de student duidelijk.

A Wijsgerige thema's

Binnen elke opleiding is de relatie tot onderzoeksgebieden en leerstoelen herkenbaar in het onderwijsprogramma. Cursussen worden vaak gevormd naar de expertise die zich heeft gevormd binnen een onderzoeksgroep of departement. Dit betekent dat in de ene opleiding er misschien een sterker accent gelegd kan worden op de Kantiaanse of Aristotelische traditie in de ethiek, terwijl een andere thema's als 'vrije wil' of 'taalfilosofie in de exacte wetenschappen' doordenkt. Voor elk bachelorprogramma geldt dat studenten tenminste in de volle breedte kennismaken met de filosofische hoofdgebieden (theoretische filosofie, praktische filosofie en geschiedenis van de filosofie) en kennis krijgen over de ontwikkelingen van aandachtsgebieden daarbinnen. Voor masterprogramma's is 'research based teaching' meer vanzelfsprekend en is de aandacht voor bepaalde specialisaties in wijsgerige thema's groter.

B Aandacht voor interdisciplinariteit en arbeidsmarkt

Afgestudeerde filosofen komen terecht in zeer diverse beroepen en sectoren: in de journalistiek, de academie, de uitgeverwereld, de zorg- en welzijnssector, het bedrijfsleven, de culturele sector, het management en het overheidsbeleid. De aandacht voor de arbeidsmarkt neemt in opleidingen toe; er worden stage mogelijkheden gecreëerd, Career Services helpen studenten zich voor te bereiden op de arbeidsmarkt en alumni worden meer betrokken bij opleidingen. Daarnaast geldt voor meerdere opleidingen dat vanuit met andere disciplines samengewerkt wordt. Dit vertaalt zich soms ook in het cursusaanbod (zoals interdisciplinaire opleidingen, gedeelde minoren, gedeelde bachelors). Voor elke opleiding, zowel bachelor als master geldt dat hier op eigen wijze invulling aan gegeven wordt.

C Internationalisering

De opleidingen filosofie oriënteren zich, net als de overige activiteiten binnen de academische context, in toenemende mate op een internationale markt. Dit betekent dat het aantal Engelstalige programma's met name op het masterniveau zijn toegenomen en dat ook in bachelor programma's een verblijf in het buitenland, voor studie of stage, tot de mogelijkheden behoort. Het docententeam is steeds vaker internationaal georiënteerd en geschoold. In sommige opleidingen is het docententeam ook geschoold in het Engelstalig onderwijs (bv Cambridge certificaten). Studenten raken op verschillende wijzen betrokken bij deze internationaliserende context; van symposia en conferenties, tot en met buitenlandverblijven of onderwijs met internationale medestudenten. Studenten worden in bachelorprogramma's gestimuleerd zich internationaal te oriënteren. Voor master programma's geldt dat zij op eigen wijze vorm geven aan internationale dimensies in het curriculum.

BIJLAGE 3: BEOOGDE EINDKWALIFICATIES

Bacheloropleiding Wijsbegeerte

BA1:

1. (het beschikken over en kunnen problematiseren van) een elementair inzicht in de geschiedenis van de wijsbegeerte en de contemporaine wijsbegeerte;
2. het mondeling en schriftelijk kunnen weergeven van relevante begrippen en opvattingen van bestudeerde auteurs;
3. het begrijpend kunnen lezen: het filosofisch probleem in een tekst identificeren, de argumentatieve structuur blootleggen, achterhalen met wie de auteur in gesprek is en wat zijn bijdrage is aan het permanente gesprek dat filosofie is;
4. het kunnen vinden van geselecteerde primaire bronnen en secundaire literatuur;
5. het kunnen debatteren;
6. het kunnen schrijven van een 'peer review' van het werk van medestudenten;
7. het kunnen schrijven van een kort filosofisch essay voor een breed publiek;
8. het kunnen houden van een korte presentatie van 5 minuten.

BA2:

1. het beschikken over een vermogen om uiteenlopende filosofische posities kritisch te evalueren en met elkaar te vergelijken;
2. het ontvankelijk zijn voor de maatschappelijke, wetenschappelijke en ethische relevantie van wijsgerige vraagstukken en over het vermogen beschikken om de bestudeerde stof in dat licht te interpreteren;
3. het kritisch kunnen lezen van een filosofische tekst, d.w.z. dat een student de positie van de auteur goed weer kan geven en bekritisieren;
4. het kunnen uitvoeren van een bibliografisch onderzoek naar relevante vakliteratuur;
5. het kunnen schrijven van een kritische samenvatting (recensie) van een filosofische tekst;
6. het kunnen formuleren van een kritische vraag of beredeneerde stelling over opgegeven literatuur;
7. het kunnen schrijven van een filosofisch paper;
8. het kunnen houden van een referaat (i.e. een presentatie ter voorbereiding van een discussie) van 15 minuten;
9. het kunnen presenteren, mondeling argumenteren en discussiëren.

BA3:

1. het verwerven van een vermogen tot logisch redeneren, analytisch denken, argumenteren en rapporteren, waarmee de intellectuele basis is gelegd voor zowel een vervolgstudie (Master) als een functie in de samenleving;
2. het beschikken over de bereidheid om af te zien van voorbarige oplossingen en waar nodig indringend verder te vragen;
3. het in staat zijn tot onderzoekend lezen en schrijven, d.w.z. dat een student een filosofisch probleem vanuit verschillende invalshoeken aan de orde kan stellen; een filosofisch hoofdprobleem kan opsplitsen in deelproblemen; mogelijke oplossingen voor deelproblemen kan genereren, formuleren, overzien en afwegen; de oorspronkelijke hoofdvraag van de auteur tot eigen probleem kan maken en zelf van een coherent antwoord kan voorzien;
4. het kunnen schrijven van een filosofisch artikel;
5. het kunnen schrijven van een Engelstalig filosofisch artikel;
6. het zich kunnen oriënteren op een bepaalde vakwetenschap;
7. het in staat zijn tot een verdiepende exploratie in één van de specialisaties van de Faculteit der Wijsbegeerte (afstudeeronderzoek);
8. het kunnen schrijven van een Bachelor thesis;
9. het kunnen presenteren van de onderzoeksresultaten van de Bachelor thesis voor een publiek van specialisten en niet-specialisten;

10.(indien van toepassing) het succesvol kunnen doorlopen van een stage-traject en het kundig rapporteren over de (eind)resultaten.

Bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied/Double degree with Philosophy

Kennis en inzicht:

- Het beschikken over elementaire kennis van het betreffende wetenschapsgebied.
- Het beschikken over een algemeen overzicht van de systematische wijsbegeerte, van de geschiedenis van de wijsbegeerte, met name de periode van de Verlichting, en de contemporaine wijsbegeerte.
- Het zodanig beheersen van de wijsbegeerte van het betreffende wetenschapsgebied dat de student de begrippen en opvattingen van de relevante auteurs mondeling en schriftelijk kan weergeven en zich toegang weet te verschaffen tot de primaire en secundaire bronnen.
- Een elementair inzicht in de veronderstellingen en plaats van de eigen wetenschappelijke discipline in relatie tot andere disciplines.

Vaardigheden en communicatie:

Naast de vaardigheden die binnen de vakstudie worden getraind, ligt in het wijsgerige gedeelte van de opleiding de nadruk op het verwerven van de volgende vaardigheden:

- Logisch redeneren, analytisch en kritisch denken en argumenteren.
- Het schrijven van verslagen, samenvattingen en betogende teksten.
- Het kunnen uitvoeren van een beknopt literatuur- en afstudeeronderzoek en het kunnen schrijven van een korte scriptie binnen de wijsbegeerte van het betreffende wetenschapsgebied.
- Het vermogen om kritisch op de eigen vakdiscipline te reflecteren, waarmee een academische verdieping en verbreding van de vakdiscipline wordt bewerkstelligd, is niet alleen van nut voor een vervolgstudie. De genoemde vaardigheden zullen ook van pas komen bij de uitoefening van een functie in de samenleving.

Attitude en oordeelsvorming:

- Een positief-kritische houding tegenover de verhouding tussen wijsbegeerte en de eigen discipline.
- Ontvankelijkheid voor de maatschappelijke, wetenschappelijke, en ethische relevantie van wijsgerige en wetenschapsfilosofische vraagstukken in relatie tot de eigen discipline en het vermogen om de bestudeerde literatuur en de verzamelde gegevens in dat licht te interpreteren.
- Vermogen met distantie en betrokkenheid op de eigen discipline te reflecteren.
- Bewustwording van de positie van de eigen wetenschappelijke discipline in verhouding tot andere disciplines (multi-disciplinariteit).
- Verhoogde interculturele sensitiviteit door Engelstalig onderwijs, participatie van buitenlandse studenten en de internationale signatuur van het curriculum.

Leervaardigheden:

Mede op basis van de hierboven geschetste verworven eindkwalificaties beter te zijn voorbereid op een academische vervolgstudie.

Masteropleiding Philosophy

Kennis en inzicht:

- Het beschikken over grondige kennis van de systematische wijsbegeerte, van de geschiedenis van de wijsbegeerte, alsmede van ontwikkelingen in de contemporaine wijsbegeerte, die de verworven kennis in de bachelorfase verdiept en overstijgt.
- Het beschikken over een grondig inzicht in de samenhang van een aantal ontwikkelingen in de geschiedenis van het denken, alsmede in twee stromingen daarbinnen: analytisch en continentaal.
- Het beschikken over diepgaande kennis op het gebied van de gevolgde specialisatie (track).

Toepassing kennis en inzicht:

- Het vermogen hebben wijsgerige problemen *in hun complexiteit* te doordenken en te interpreteren.
- Het vermogen hebben de opgedane kennis in een bredere, multidisciplinaire context te plaatsen.

Vaardigheden en communicatie:

- Het zelfstandig kunnen bestuderen van complexe filosofische teksten, deze te analyseren, kritisch te beoordelen, zowel mondeling (presentatie) als schriftelijk (essay) .
- Het kunnen geven van een mondelinge presentatie en het verdedigen van de (voorlopige) resultaten van het afstudeeronderzoek voor een publiek van medestudenten en het schrijven van de uiteindelijke versie van de afstudeerscriptie.
- Het duidelijk kunnen presenteren van de conclusies van het afstudeeronderzoek (alsmede de motieven, de kennis en de overwegingen die hieraan ten grondslag liggen) aan een publiek van specialisten en niet-specialisten.
- Het kunnen verdedigen van de masterthesis tijdens het examen.

Attitude en oordeelsvorming:

- Het ontwikkelen van een kritische academische attitude op het gebied van de hedendaagse wijsbegeerte (waarbij de hoogste normen van wijsgerige strengheid en creativiteit in acht genomen worden).
- Het bereid zijn af te zien van voorbarige 'oplossingen' en indringend door te willen vragen, ook in 'onorthodoxe richtingen'.
- Het ontvankelijk zijn voor de maatschappelijke relevantie van wijsgerige vraagstukken, en bereid te zijn de bestudeerde literatuur in dat licht te interpreteren (met het oog op de maatschappelijke en ethische verantwoordelijkheden die daaraan verbonden zijn).

Leervaardigheden:

- Het vermogen hebben om op basis van de hierboven geschetste eindtermen zelfstandig een academische vervolgstudie te voltooien, dan wel een academische carrière te realiseren, waarbij genoemde eindtermen zijn vereist.

Bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied/Double Degree with Philosophy
Leertraject A

		Double Degree with Philosophy																												Number of ec's per bachelor year	
Week		2016 Block 1							2016 Block 2							2017 Block 3							2017 Block 4							Philosophy	Main study
Bachelor 1		Main Study																													90
Bachelor 2		Introduction to Philosophy 3,75 ec The Early Enlightenment 3,75 ec The Enlightenment 3,75 ec Contemporary Thought 3,75 ec Experiments in Philosophy							Main Study																					7,5	80
Bachelor 3		Introduction to Philosophy 3,75 ec Scientific Reasoning I 3,75 ec Scientific Reasoning II 3,75 ec Science and Society 3,75 ec Technology and Social Science							Main Study																					7,5	45
Bachelor 4		Advanced Courses in Philosophy and Theis																													
		3,75 ec The Quest for Man I 3,75 ec The Quest for Man II		3,75 ec The Quest for Man I 3,75 ec The Quest for Man II		3,75 ec The High Enlightenment I 3,75 ec The High Enlightenment II		3,75 ec The High Enlightenment I 3,75 ec The High Enlightenment II		3,75 ec Mind, Social and Political Philosophy I 3,75 ec Mind, Social and Political Philosophy II		3,75 ec Mind, Social and Political Philosophy I 3,75 ec Mind, Social and Political Philosophy II		3,75 ec Mind, Social and Political Philosophy I 3,75 ec Mind, Social and Political Philosophy II		3,75 ec Mind, Social and Political Philosophy I 3,75 ec Mind, Social and Political Philosophy II		3,75 ec Mind, Social and Political Philosophy I 3,75 ec Mind, Social and Political Philosophy II		3,75 ec Mind, Social and Political Philosophy I 3,75 ec Mind, Social and Political Philosophy II		3,75 ec Mind, Social and Political Philosophy I 3,75 ec Mind, Social and Political Philosophy II		3,75 ec Mind, Social and Political Philosophy I 3,75 ec Mind, Social and Political Philosophy II		3,75 ec Mind, Social and Political Philosophy I 3,75 ec Mind, Social and Political Philosophy II		3,75 ec Mind, Social and Political Philosophy I 3,75 ec Mind, Social and Political Philosophy II		32,75	
		3,75 ec Theis 3,75 ec Analytic Metaphysics		3,75 ec Theis 3,75 ec Analytic Metaphysics		3,75 ec Theis 3,75 ec Analytic Metaphysics		3,75 ec Theis 3,75 ec Analytic Metaphysics		3,75 ec Theis 3,75 ec Analytic Metaphysics		3,75 ec Theis 3,75 ec Analytic Metaphysics		3,75 ec Theis 3,75 ec Analytic Metaphysics		3,75 ec Theis 3,75 ec Analytic Metaphysics		3,75 ec Theis 3,75 ec Analytic Metaphysics		3,75 ec Theis 3,75 ec Analytic Metaphysics		3,75 ec Theis 3,75 ec Analytic Metaphysics		3,75 ec Theis 3,75 ec Analytic Metaphysics		3,75 ec Theis 3,75 ec Analytic Metaphysics		3,75 ec Theis 3,75 ec Analytic Metaphysics		11,25	
		Philosophy of an EUR-discipline																													
	ESSEISM								Ethical Aspects of Economics 7,5							Values, Welfare and Cooperation 3,75							Philosophy of Economics 4,00							15	
	ESSEISM								Ethiek in de Geesteswetenschappen 15																					15	
	ESL								Legal Theory and Legal Methods 6							Philosophy of Human Rights Law Studies 6														15	
	PSW	Psychology							History and Methods of Psychology 6							Theatre and Plasticity of the Human 7,5*							Theatre and Plasticity of the Human 7,5							15	
	PSW	Sociology and Public Administration														Theatre and Plasticity of the Human 7,5							Global Philosophy and Democracy 7,5							15	
	ESHCC	History and IBHistory														Theatre and Plasticity of the Human 7,5														16	
	ESHCC	History and IBHistory														Re-thinking History 2 7,5														16	
	ESHCC	Cultural Sciences and IBACS														Theatre and Plasticity of the Human 7,5														16	
	ESHCC	Cultural Sciences and IBACS														Introduction to Aesthetics 6*														16	
	ESHCC	Media and Communication and ISCOM														Theatre and Plasticity of the Human 7,5							Argumentation and Rhetoric in the Public Sphere 6							16	
	ESHCC	Media and Communication and ISCOM														Communication Ethics 6														16	
	ESL															Theatre and Plasticity of the Human 7,5							Science, Technology & Society 6							16	
	ESL															Theatre and Plasticity of the Human 7,5							Theatre and Plasticity of the Human 7,5							16	
		Total number of ec's per degree																												90	180

*To obtain the full 15 ec's, an additional assignment of 2,5 ec's is needed. Please contact your professor about this.

Main study

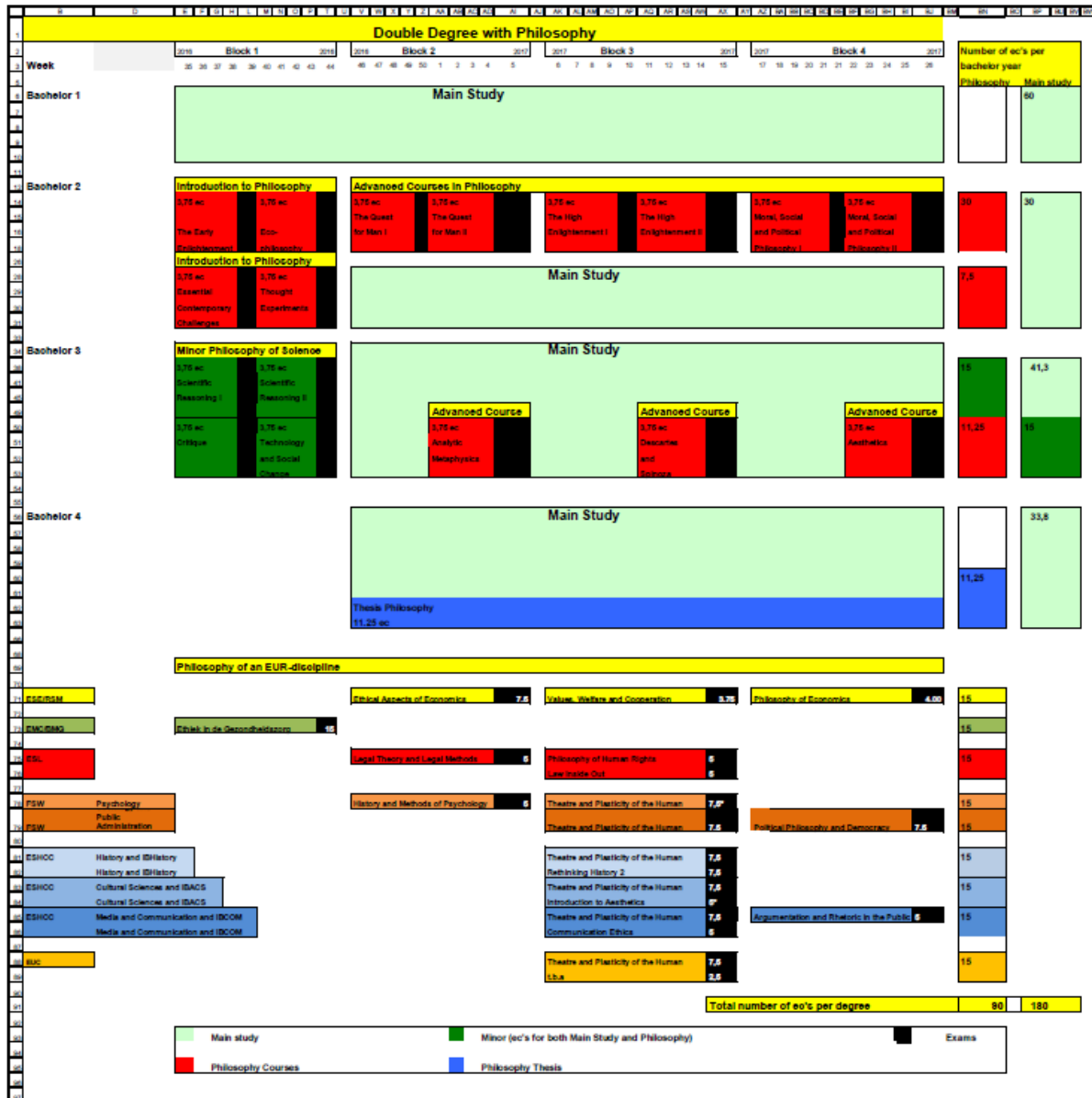
Minor (ec's for both Main Study and Philosophy)

Philosophy Courses

Philosophy Theis

Exams

Leertraject B

Double Degree cursussen per leerstoelgroep

<u>DD-onderdeel</u>	Cursus	ECTS
Minor 'First Things' - The Early Enlightenment - <u>Ecophilosophy</u> - Eight Contemporary Challenges - Thought Experiments	GF1 MC1 PF1 TF1	3,75 3,75 3,75 3,75
Minor 'Philosophy of Science' - Philosophy of Science - Science, Technology and Culture - Critical Theory	TF4-5 MC5 PF4	7,5 3,75 3,75
The Quest for Man	MC2-3	7,5
The High Enlightenment	GF2-3	7,5
Social, Political and Moral Philosophy	PF2-3	7,5
Metaphysics	TF7	3,75
Descartes and Spinoza	GF8	3,75
Destiny Domesticated	MC9	3,75
Philosophy of an EUR Discipline		15
BA Thesis		10 + 1,25
<u>Totaal</u>		90

Masteropleiding Philosophy

Practical information

The full curriculum comprises 60 EC in total. For students following one of the two tracks the schedule is: In the first block all students take the same courses, two courses of 7.5 EC and the thesis writing group of 3.75 EC. In the second block students take two courses in either the CPH or PPE track (15 EC). In block 3 students choose electives which have to add up to 11.25 credits. In block 4 students write their thesis.

Curriculum CPH		
Course code	Course	EC
Block 1: week 36-45		
FW-CPH001	Life, Power and Global Technologies: (Post)hermeneutical and Critical Perspectives	7.5
FW-PPE001	The Politics of Skepticism: Relativism, Fundamentalism and Toleration	7.5
FW-THE001	Thesis Writing Group	3.75
Block 2: week 47-6		
FW-CPH002	Metaphysics in Spinoza and Leibniz: Original Motivations and Contemporary Relevance	7.5
FW-CPH003	Philosophy, Art and Politics	7.5
Block 3: week 7-16		
FW-EL001	Facing Levinas*	3.75
FW-EL002	Philosophy of Matter*	7.5
FW-EL003	The Moral Self*	3.75
FW-EL004	The Late Writings of Foucault: Power, Knowledge and Self*	3.75
FW-EL005	Social Choice Theory*	3.75
FW-EL006	War in the History of Ideas*	3.75
Block 4: 17-27		
FW-AFS4200	Thesis	15

* The elective part of your Masters's program has to comprise of 11.25 credits.

Curriculum PPE		
Course code	Course	EC
Block 1: week 36-45		
FW-PPE001	The Politics of Skepticism: Relativism, Fundamentalism and Toleration	7.5
FW-CPH001	Life, Power and Global Technologies: (Post)hermeneutical and Critical Perspectives	7.5
FW-THE001	Thesis Writing Group	3.75
Block 2: week 47-6		
FW-PPE002	Freedom and Responsibility	7.5
FW-PPE003	Welfare and Cooperation: Theory and Policy Implications	7.5
Block 3: week 7-16 Electives		
FW-EL001	Facing Levinas*	3.75
FW-EL002	Philosophy of Matter*	7.5
FW-EL003	The Moral Self*	3.75
FW-EL004	The Late Writings of Foucault: Power, Knowledge and Self*	3.75
FW-EL005	Social Choice Theory*	3.75
FW-EL006	War in the History of Ideas*	3.75
Block 4: week 17-27		
FW-AFS4200	Thesis	15

*The elective part of your Masters's program has to comprise of 11.25 credits.

BIJLAGE 5: BEZOEKPROGRAMMA

Bezoekprogramma Wijsbegeerte Erasmus University Rotterdam			Tinbergen gebouw, 5 ^e verdieping
Maandag 6 November 2017			
10.00		Kort welkom	Frank van der Duijn Schouten Decaan
10.00	13.00	Vorbereidend overleg en inzien documenten (incl. lunch)	
13.00	13.45	Gesprek met inhoudelijk verantwoordelijken	Frank van der Duijn Schouten, Decaan Ticia Herold, Bestuurssecretaris Bart Leeuwenburgh, Opleidingsdirecteur Fred Muller, Onderzoeksdirecteur Florian Wijker, Student-lid Faculteitsbestuur
13.45	14.15	Overleg panel	
14.15	15.00	Gesprek met studenten bacheloropleiding	Max Wassink Arend Dekker Thomas Arts Ardoni Verbiest Noortje Hermans Yuen Yee Li Irene Scholten Joost van Beek
15.00	15.45	Gesprek met studenten bacheloropleiding double degree	Sigrid Jansen Esme Murray Jasper Jansen Marco Rolla Kim Bouts Rahim Iqbal Onerva Haikku
15.45	16.15	Overleg panel + open spreekuur	
16.15	17.00	Gesprek met studenten masteropleiding	Reindert Engwerda Floris van der Pol Jamie van der Klaauw Ruby Knipscheer Daniel Zevenhuizen Edwin Lokker Kostas van Goor
17.00	17.45	Gesprek met alumni	Myrthe van Nus Huub Brouwer Sadaf Soloukey Bas Hengstmengel Charlotte Bomhof Robert van Raffe Ingeborg Engelberts
18.30	21.00	diner (vorbereiden tweede dag)	

Dinsdag 7 November 2017			
8.30	9.00	Inzien documenten, voorbereiding gesprekken	
9.00	9.45	Gesprek met docenten bacheloropleiding	Tim de Mey Wiep van Bunge Gijs van Oenen Paul Schuurman Jos de Mul Awee Prins Patrick Delaere Stefan Wintein
9.45	10.45	Gesprek met docenten masteropleidingen	Han van Ruler Constanze Binder Jack Vromen Marli Huijer Wiep van Bunge Tim de Mey Jos de Mul Fred Muller
10.45	11.00	Overleg panel	
11.00	11.30	Gesprek met de opleidingscommissie	Anne Albert van der Galiën, Student-lid OC Annemijn Kwikkers, Student-lid OC Marlijn Mulder, Student-lid OC Yuen Yee Li, Student-lid OC Gijs van Oenen Voorzitter OC Awee Prins, Docent-lid OC Wiep van Bunge, Docent-lid OC Jasper van den Herik, Docent-lid OC
11.30	12.15	Gesprek met afgevaardigden examencommissies Ba en MA	Paul Schuurman, Voorzitter EC Patrick Delaere, Docent-lid EC Conrad Heilmann, Docent-lid EC Awee Prins, Docent-lid EC Evaline Bender, Secretaris EC Ticia Herold, Secretaris EC
12.15	13.00	Lunch, inzien documenten	
13.00	13.30	Vorbereiden eindgesprek met formeel verantwoordelijken	
13.30	14.00	Eindgesprek met formeel verantwoordelijken	Frank van der Duijn Schouten, Decaan Ticia Herold, Bestuurssecretaris Bart Leeuwenburgh, Opleidingsdirecteur Fred Muller, Onderzoeksdirecteur Florian Wijker, Student-lid Faculteitsbestuur
14.00	16.00	Opstellen voorlopige bevindingen	
16.00	16.45	Ontwikkelgesprek. De gesprekspunten zullen zijn: <ul style="list-style-type: none"> - De verdere ontwikkeling van het Double Degree curriculum; - Onderzoeksstrategie in het licht van de onderwijsopdracht van de Faculteit. 	Frank van der Duijn Schouten, Decaan Ticia Herold, Bestuurssecretaris Bart Leeuwenburgh, Opleidingsdirecteur Fred Muller, Onderzoeksdirecteur Florian Wijker, Student-lid Faculteitsbestuur
17.00	17.15	Mondelinge rapportage voorlopig oordeel	
17:15		Afsluiting met drankje	

BIJLAGE 6: BESTUDEERDE EINDWERKEN EN DOCUMENTEN

Het panel heeft voorafgaand aan het bezoek de eindwerken bestudeerd van afgestudeerden. In verband met privacywetgeving kunnen de lijsten met de betreffende eindwerken via de NVAO opgevraagd worden.

Het panel heeft tijdens het bezoek onder meer de volgende documenten bestudeerd (deels in *hard copy* en deels via de elektronische leeromgeving):

Cursusdossiers:

- The Quest for Man (bachelor 1 vak)
- Descartes en Spinoza (bachelor 2 vak)
- Ethiek, Rationaliteit en Emotie (bachelor 3 vak)
- The Politics of Skepticism: Relativism, Fundamentalism and Toleration (mastervak)

Onderwijsinformatie;

- Verslagen van de examencommissie
- Verslagen van de opleidingscommissie
- Aanvullende informatie over de samenhang tussen het double degree en de hoofdopleiding, inclusief de diplomering
- Facultaire instructie voor de *Peer review checklist for examination*
- Toetsprotocol van de examencommissie
- Student- en docentversies van de handleidingen voor de MA thesistrjecten (Thesis tutorials milestones)
- Lijst met standaardwerken voor de bachelorthesis
- Thesiplanningen van double degree studenten
- De digitale leeromgeving van de studenten met de beschrijvingen van studieonderdelen.

BIJLAGE 7: VERSLAG VAN HET ONTWIKKELGESPREK (LOSSE BIJLAGE)

Naast de formele visitatie heeft het panel een ontwikkelgesprek gevoerd met de opleidingen. Een verslag van dit gesprek is als losse bijlage van het (gedrukte en elektronische) visitatierapport aan de Erasmus University Rotterdam toegezonden.